

Літаратурная Беларусь

Выпуск №11 (135)
(лістапад)

КУЛЬТУРНА-АСВЕТНІЦКІ ПРАЕКТ

Грамадскага аб'яднання «Саюз беларускіх пісьменнікаў» і «Новага Часу»

lit-bel.org

novychas.by

Змест

НАВІНЫ: асноўныя падзеі грамадска-літаратурнага жыцця Беларусі...с. 2
ЭСЭ: «Янка КУПАЛА ў плузе паэзіі» Вальжыны МОРТ...с. 3
ГУТАРКА: працяг размовы Марыі НОВІК з Данутай Бічэль...с. 4
ПАЭЗІЯ: новыя вершы Васіля ЗУЁНКА...с. 5
ЧЫТАЛЬНЯ: фрагмент аповесці Алеся ПАПЛАЎСКАГА «Гульні з нулявымі сумамі»...с. 6–7
ПАЭЗІЯ: вершы Марыі БАРАВІК, Алеся КІРКЕВІЧА і Фелікса БАТОРЫНА...с. 8
АРХІВАРЫУС: Іван ШТЭЙНЕР пра забытыя старонкі сатырычных паэм...с. 9
КРЫТЫКА: Леанід ГАЛУБОВІЧ пра калектыўны зборнік маладых «Вешчуну ідуць на Беларусь»...с. 10
ДРУК: ЛеГал пра новы нумар «ДЗЕЯСЛОВА»...с. 11
СВЕТ: навіны літаратурнага замежжа...с. 12

Данута Бічэль: Дайсці да Каложы...

Бываюць у жыцці такія дарункі лёсу — сустрэчы з людзьмі, таленавітымі, духоўна багатымі, якія становяцца нечакана вельмі блізкімі і дарагімі.

Сустрэча з Данутай Бічэль адбылася найперш завочна — праз яе паэзію. Удзячліва памятаю і непасрэдня сустрэчы...

Слова Паэтки — гэта падтрымка ў хадзе кожнага чалавека да спазнання сябе, свайго роду, Беларусі. Добра з паэткай гаварыць, бо найчасцей нічога не трэба пытацца, яна сама распавядае, і гэта заўсёды цікава. Не любіць гаварыць пра побытавае, хоць і ад яго нікуды не дзенешся... Жыве творчымі праблемамі, літаратурай... У свой юбілейны год паэтка пагадзілася на невялікую гаворку для сваіх чытачоў. Пачалі з пытання пра дату нараджэння.

— Спадарыня Данута, у розных пісьмовых крыніцах даецца розная дата Вашага нараджэння — то снежань, то студзень. Якая ж дата дакладная?

— Дакладная — 3 снежня 1937. Касцёльныя архівы згарэлі. Скончыўшы сем класаў Карнілкаўскай школы, я ў Лідскім архіве-загсе выпісвала метрыку, то мне, як і ўсім з нашай парафіі, рабілі паўторны запіс адвольна, пад дыктоўку, тады я назвала 1 студзеня 1938.

— Пра што Вам найчасцей думаецца ў гэтыя восеньскія дні?

— Я найбольш думаю пра тых, хто мяне любіў, шкадаваў, рабіў усё, каб мне было лягчэй жыць. Іх ужо няма тут, але памяць пра іх мяне сагравае, робіць восеньскія дні вясновымі. І пра ўнукаў сваіх падумаю ды памалуся за іх.

— Круглая дата жыцця ў Вашым успрыманні — гэта святая?

— Выхоўвалася ў такой вёсцы, дзе жыццё было запоўнена простымі сялянскімі клопатамі, не святкавалі ніякіх дзён нараджэння, толькі дні свайго святога апекуна. Светкаванні дзён нараджэння з п'янкамі ў нас пачаліся пры калашах...

— Пра плён Вашай працы сведчаць Вашыя кнігі паэзіі і прозы. У Вас пішуцца новыя

Фота www.hrodna.life

вершы. Як нараджаюцца паэтычныя творы? Для Вас гэта таямніца?

— Добра пра вершы сказаў Чэслаў Мілаш, звычайна, першы радок з'яўляецца аднекуль, Нехта, Невідочны, яго дыктуе, а далей пакутуй, шукай сам. Вершы, якія прыходзяць самі, як дожджык, нараджаюцца ўночы. Я і малюся ўночы. Бывае, што за ноч згавару дзве часткі ружанца. Гэтак моляцца многія самотныя людзі. Падслухала, як адна жанчына другой расказвала: «Хлопец маёй дачкі будзіць яе ноччу, кажа: мне не спіцца... а я кажу дачцы: навучы яго маліцца на ружанцы»...

Калі ж верш трэба напісаць на тэму, то можна і днём. Я тады збіраю думкі, пра што павінен быць верш, запісваю іх, потым слоўцы перастаўляюцца на паперы і ў галаве, так шахматысты перастаўляюць шахматы, нарэшце ў мяне выходзіць рыфмаваны верш...

На эсэ трэба адпаведны настрой, час і здаровую галаву...

— Выток Вашай паэзіі — у песні?

— Галоўнымі настаўнікамі паэзіі былі загасцінскія спявачкі. Дакладней, аўтаркі песень, беларускіх, украінскіх, польскіх і рускіх. Яны і цяпер застаюцца — так і жывуць у памяці: цётка Броня магла б спяваць з любой сцэны... Міцкевіч быў маім галоўным паэтам, і яго, і мяне нахняў родны Нёман...

— Ці працягваеце пісаць прозу — успаміны, эсэ?

— Працягваю пісаць успаміны пра тых, каго помню і люблю... Бо што мне яшчэ застаецца рабіць?..

— Проза жыцця заўсёды больш жорстка за мастацкую прозу?

— Бывае, што проза жыцця робіцца паэзіяй, а бывае, што ператварае жыццё ў пекла... І такім чынам робіцца «мастацкай праўдай»...

Калі казаць пра маю прозу — то гэта нібы каментары да маёй паэзіі. Я доўга складвала думкі ў слупочки, збірала ў вершах. Нарэшце, награвасцілася думак, і я іх пачала запісваць прозай. Заўважыла, што чытачы ахвотней чытаюць прозу, каментары могуць быць цікавейшыя, чым самі вершы, іх лягчэй чытаць, бо над вершамі трэба думаць. І я ж выбіраю толькі ўсё светлае, добрае, шкадуучыя нервы сваіх чытачак.

— Вашыя стасункі з людзьмі... Што змянілася?

— Людзі асабліва не мяняюцца. У маладосці я думала, што людзі такія, як я, бо быў спачатку тата, пасля муж і мае старэйшыя сябры: Быкаў і Карпюк, хто аберагаў маю наіўноту, а цяпер я ведаю, што я не такая, як усе людзі. І што мне з гэтым рабіць?

— Вы казалі пра сябе ў паэтычным творы так: «Мяне маці тут нарадзіла, як сасну ў зямлю пасадзіла». Чаму сасну? Гэта такі прыгожы вобраз?

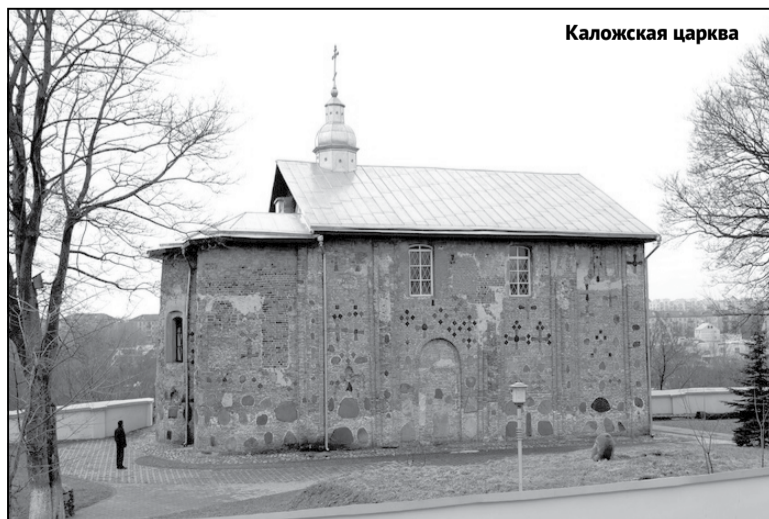
— Гэта таму, што я вырасла сярод сосен. Другія дрэвы ў нашым лесе раслі таксама сярод сосен. І мая мама пакінула каля лугу барок, які яна пасадзіла... Ён рос разам са мною, мама часта апавадала, як яна садзіла гэты барок.

— Сасна «прыжылася» ў Гародні. Што вызначае душу Гародні сёння?

— Думаю, што грошы, назапашанае і аднекуль назбіранае, нацяганае багацце. Я ў Гародні не прыжылася, але пратрымалася як белая варона. А што мне заставалася рабіць, калі я не навучылася даіць карову?

— Вы — паэтка XX і XXI стагоддзяў. Якія становяцца працэсы адбываюцца сёння ў сучаснай беларускай літаратуры?

— З'явілася шмат мадэрністаў, дэкадансаў і т.п. Змянілася геаграфія прозы. Маладыя аўтары ўмеюць прэзентаваць, раскручваць сваю творчасць, прыдумваць розныя праекты, фестывалі, трыялогі, конкурсы і прэміі, абмены перакадамі з суседзямі. Поўная свабода творчасці. Можна пісаць у стол. Прыватныя выдаўцы не баяцца ніякай цензуры.

Каложская царква

Пісьменнікі, якія ўмеюць толькі пісаць, застаюцца за кадрам, мусіць, самі вінаваты. Такі час.

— Ваша творчасць — гэта своеасаблівы храм роднай мовы. Што ўратавае беларускую мову? Літаратура? Грамадства? Дзяржава?

— Толькі Бог і мы самі. Думаю, што наша літаратура вартая таго, каб яе не скідаць у нябыт. Ды мяшчана скажуць, што гэта цяпер не актуальна і пойдучь на канцэрт Стаса Міхайлава. Без дзяржаўнай палітыкі, гурткамі, мы пратрымаемся толькі нейкі час...

— У Вашым вершы «Словам Скарыны» ёсць радкі: «Колькі ж можна губляць, каб людзьмі называцца». Гэта рытарычнае пытанне, і ўсё ж...

— І ўсё ж... не трэба плакаць, а жыць і рабіць, што ўмееш.

— Вас вельмі любіла Ларыса Геніюш. Гэта відаць і з апублікаванай перапіскі. Чаму так адбылося? І што павінна адбыцца, каб Ларыса Геніюш была рэабілітавана?

— Ларыса Антонаўна любіла ўсіх, хто да яе прыходзіў, прыязджаў і размаўляў па-беларуску. А я прывозіла з Гародні лекі — ёй, Яначку і іх сябрам па няволі, бо Марыя Рудзь, дзяўчына з нашай вёскі, скончыла ў Львове фармацэўтычны факультэт і загадала ў Гародні аптэкай... Я прывозіла ім газеты і кнігі, набірала на машыныцы яе вершы для часопісаў і выдавецтва...

Яна чытала мне свае новыя вершы, а я чытала ёй. Я заставалася ў іх начаваць, мы ўсю ноч размаўлялі. Я ўвогуле ўмею слухаць людзей. Для яе, такой эмацыйнай, заўсёды ўзбуджанай, было гэта вельмі патрэбна. Здаецца, яна не лічыла мяне шпіёнкай, хоць падазрэнне і страх прысутнічаў. У мяне таксама, я заўсёды ўсяго баюся...

Мяне зусім не хвалюе гэтая рэабілітацыя, бо мы тут усе не рэабілітаваныя. Уся наша культура развіваецца на задворках, трымаецца на саматужніцтве. Калі ў Беларусі будзе Беларусь, тады ўсё стане на свае месцы.

— Музей Максіма Багдановіча Вы стваралі як «Беларусь у мініяцюры». Музеі пісьменнікаў... Гэта такая праблема ў Беларусі. Якія музеі трэба было стварыць на дзяржаўным, а не толькі грамадскім узроўні?

Працяг на стар. 10 (4) »

Соты выпуск «Кнігарні пісьменніка»

Гэта адбылося! У Бібліятэкі Саюза беларускіх пісьменнікаў вялікае свята: выйшаў юбілейны 100-ты выпуск кніжнай серыі. Ад часу заснавання мінула восем гадоў. «Замыкае» стокніжка серыі новы зборнік прозы вядомага беларускага пісьменніка Віктара Карамазова «Пад крыжам».

Віктар Карамазав сёння з'яўляецца старэйшым беларускай прозы. Першае ягонае апавяданне было надрукаванае ў далёкім 1958 годзе. З таго часу выйшла некалькі дзясяткаў кніг Віктара Філімонавіча: апавяданні і нарысы, аповесці і раманы, шмат якія з іх вывучаюцца ў школах і ўніверсітэтах як узорныя творы беларускай літаратуры. Найбольш вядомымі сталіся апавяданні «Дзяльба кабанчыка», раман «Пушча», падарожны нарыс «Глядзіце ў вочы лемуру».

З пачатку 1990-х гадоў асноўнай тэмай кніг Віктара Карамазова з'яўляюцца творчыя біяграфіі мастакоў — беларускіх і тых, чый лёс і творчасць былі звязаныя з Беларуссю. Найвядомейшай кнігай у гэтым кірунку стала апавесць «Крыж на зямлі і поўня ў небе» пра Вітальда Бялыніцкага-Бірулю (1991 год). Неўзабаве паўсталі і мастацкія біяграфіі Антона Бархаткова, Станіслава Жукоўскага, Гаўрыіла Лавчанкі, Мікалая Неўрава ды іншыя.

Новая кніга Віктара Карамазова «Пад крыжам» таксама

асэнсоўвае тэму мастацтва. У апавяданнях і навелах «Ван Гог», «Маці», «Бабіна лета» — эпізоды з жыцця мастака як такога, апісанне ўнікальнага мастацкага адчування свету, вылоўвання ўражанняў з навакольнага свету, якія маглі б стаць асновай для кампазіцыі карціны.

Галоўнае ж месца ў кнізе займае апавесць «Зямля Фердынанда» — мастацкая біяграфія найвядомейшага беларускага і польскага мастака Фердынанда Рушчыца.

У Мінску кнігу можна купіць у наступных крамах: «Цэнтральная кнігарня» (пр-т Незалежнасці, 19), «Акадэмія» (пр-т Незалежнасці, 72), «Кнігі і кніжачкі» (пр-т Незалежнасці, 14), «Кнігарня пісьменніка» (вул. Казлова, 2), «Светач» (пр-т Пераможцаў, 11), «Веды» (вул. К. Маркса, 36), а таксама ў ІІІ А. Яўдаха (Книгар Книхибы).

Прэс-служба СБП

Рэгіянальныя круглы «літстол»

На восьмы штогадовы рэгіянальны круглы стол літаратараў і журналістаў, зладжаны Лунінецкай філіяй Беларускай асацыяцыі журналістаў і сябрамі Саюза беларускіх пісьменнікаў прыехалі госці з Пінска, Століна, Ганцавічаў і Баранавічаў.

У межах імпрэзы адбыліся дзясяткі Лунінецкіх краязнаўчых чытанні і прэзентацыя зборніка «Краязнаўчымі шляхамі Лунінецчыны», які ўклаў гісторык, журналіст і літаратар Вадзім Жылко.

«Краязнаўчая тэматыка ў той ці іншай ступені цікавіць многіх чытачоў, таму рэгіянальныя СМІ ахвотна выкарыстоўваюць яе», — адзначыў ён у прамове.

Яго калега з «Информ-прогулки» Мікалай Ільчык падкрэсліў: «Усе мы крыху краязнаўцы, бо ў кожнага ёсць малая Радзіма... Ты чапляешся

за ідэю, асэнсоўваеш, пішаш, бо разумеш, што гэта трэба». Шэраг станоўчых прыкладаў прывялі Наталля Базар, Васіль Мацкевіч — журналісты партала «Медиа-Полессе».

Святлана Гарда заклікала даследчыкаў актыўней карыстацца інтэрнэтам для папулярнасці і прасоўвання сваіх твораў, каб большая аўдыторыя мела магчымасць папоўніць свае веды па гісторыі роднага краю. «Навіны прыходзяць і сыходзяць, а краязнаўчая тэматыка застаецца для нашчадкаў», — канстатавала спадарыня Гарда.

Віктар Пінігін і Павел Куніцкі зрабілі акцэнт на краязнаўчых фота- і відэаматэрыялах, Аляксей Белы і Аляксей Галаскок — на тэме роднага краю ў літаратурнай творчасці.

Як зазначыў пінскі гісторык, рэдактар часопіса «Гістарычная брама» Аляксандр Ільін, палескія краязнаўцы працуюць вельмі плённа і актыўна супрацоўнічаюць са сродкамі масавай інфармацыі. **baj.by**

15-годдзе «Дзеяслова»

У мінскай кавярні-клубе «Грай» прайшоў юбілейны канцэрт, прысвечаны часопісу. Быў прэзентаваны новы, дзевяносты нумар унікальнага выдання.

На «дзеяслоўскіх» старонках, без перабольшання, друкуецца ўся лепшая сучасная беларуская літаратура, прадстаўлена творчасць усіх пакаленняў нашых пісьменнікаў ды фактычна ўсе роды і жанры літаратуры. Павіншаваць «Дзеяслоў» і яго стваральнікаў прыйшлі многія: аўтары, чытачы, сябры рэдакцыі, аматары мастацкага слова і музыкі.

Першы нумар часопіса, як распавёў адзін з яго заснавальнікаў і галоўны рэдактар Барыс Пятровіч, пабачыў свет 23 верасня 2002 года. Цягам свайго існавання калектыў рэдакцыі, колькасць якога, дарэчы, ніколі не перавышала 4-ох чалавек, імкнуўся як мага больш шырока і дэмакратычна рэпрэзентаваць нацыянальную літаратуру.

Творы, упершыню апублікаваныя ў выданні, пазней атрым-

лівалі высокія літаратурныя ўзнагароды, такія, як Прэмія Гедройца, «Дэбют», «Кніга году» ды іншыя. «Час second-hand» Нобелеўскай лаўрэаткі Святланы Алексіевіч у перакладзе на беларускую мову таксама быў апублікаваны ў часопісе, а пазней выдадзены асобнай кнігай дзякуючы намаганням Саюза беларускіх пісьменнікаў. Акрамя таго, у 2006 годзе рэдакцыяй была заснаваная кніжная серыя «Бібліятэка часопіса «Дзеяслоў»», у якой выйшла ўжо 20 кніг. Існуе і штогадовая прэмія «Залаты апостраф» за найлепшую публікацыю ў «Дзеяслове».

Паэт і грамадскі дзеяч Уладзімір Някляеў сказаў шмат

цёплых слоў пра часопіс, у якім аўтар друкаваў і друкуе свае лепшыя творы, і перадаў віншавальную граматы ад імя Нацыянальнага саюза пісьменнікаў Украіны.

Выступілі вядомыя пісьменнікі, кожнаму з якіх было чым падзяліцца з гледачамі: добрымі ўспамінамі, звязанымі з часопісам, сваімі вершамі, перакладамі і песнямі.

На сцэне прагучала жывая музыка ў выкананні барда Віктара Шалкевіча, беларускіх гуртоў «Рэха» і «Вар Акагуна», завяршыўся канцэрт выступам легендарнай «Крамы».

Тэкст: Віка Трэнас, фота: Аляксандр Кісялёў

Літаратурны фестываль «Знак роўнасці»

З 17 па 19 лістапада ў Мінску Саюз беларускіх пісьменнікаў ладзіў літаратурны фестываль «Знак роўнасці», які меў на мэце актуалізаваць дзейнасць тых творцаў, якія частку выціснутыя на перыферыю беларускага літаратурнага працэсу.

Крытычны погляд на аічынную літаратурную сітуацыю па-ранейшаму выцяляе яе цэнтралізаванасць і іерархічнасць. Аднак наша грамадства не стаіць на месцы: ім на змену прыходзіць павага да іншасці і разнастайнасці. Але наколькі беларуская літаратура гатовая адпавядаць выклікам часу?

Трохдзённая праграма фестывалю «Знак роўнасці» прапанавала звярнуцца да жаночай прысутнасці ў сучаснасці і

мінулым беларускай літаратуры і тэатру, даць магчымасць беларускім пісьменнікам абмяняцца меркаваннямі, агучыць пісьменніцкі досвед рэгіянальных аўтараў і абмеркаваць асаблівасці літаратурнага жыцця па-за межамі сталіцы, а таксама разгледзець асноўныя спосабы «гаварэння» пра іншасць у дзіцячай літаратуры.

Беларуская дыскусійна-лекцыйная частка праграмы была прадстаўлена такімі імёнамі, як Алена Бржава, Таццяна Скарынкіна, Марыя Мартысевіч, Вольга Гапеева, Аксана Данільчык, Віктар Жыбуль, Таццяна Барысік, Аляксей Братачкін, Таццяна Арцімовіч, Аляксей Стрэльнікаў, Альгерд Бахарэвіч, Марына Казлоўская, Ганна Бутырчык, Надзея Кандрусевіч-Шыдлоўская, Ганна Янкута, Анка Упала, Тацяна Сяцко, Юлія Чарняўская, Юлія Цімафеева, Анатоль Брусевіч і іншымі. Таксама ў дыскусіі, прысвечана-

най актуальнасці «жаночага» пытання, бралі ўдзел пісьменніцы Ульрыка Кэрнборг (Швеція) і Хэйдзі Мары Крызнік (Нарвегія). Вось толькі некалькі лекцыйных і дыскусійных тэмаў «Знаку роўнасці»: «Сэксі і сэксуальнасць у беларускай літаратуры», «Досвед іншасці ў дзіцячай літаратуры Швецыі», «Жаночыя тэксты і кантэксты ў беларускім тэатры».

Адбылася прэзентацыя «жаночых» кніг з выдавецкіх серыяў «Саюза беларускіх пісьменнікаў» (сярод іх — і анталогія беларускай жаночай паэзіі 1920–30-х «Бліскавіцы»). Пры падтрымцы Польскага інстытута ў Мінску прайшла прамоцыя кнігі выбраных вершаў Дароты Коман «36 квадратных мэтраў думак».

Цягам трох дзён акрамя дыскусій, лекцый і прэзентацый наведнікаў і наведніц чакалі літаратурныя чытанні ад Валянціны Аксак, Насты Кудасавай, Людкі Сільновай, Таццяны Нядбай, Вікі Трэнас і ўдзельнікаў ды ўдзельніц дыскусій.

За музычную частку праграмы «адказвала» Паліна Рэспубліка.

Міжнародная прэмія імя Лабадоўскага — у Беларусі

Пісьменнік Павел Ляхновіч, сябра Саюза беларускіх пісьменнікаў, атрымаў прэстыжную Міжнародную літаратурную прэмію імя Юзафа Лабадоўскага за перакладны зборнік апавяданняў вядомага польскага пісьменніка Збігнева Уладзімежа Фрончака «Анёлы, чэрці і кабеты».

Лаўрэатам гэтай прэміі таксама стаў Пётр Кралюк, прарэктар Астрожскай акадэміі (Украіна), у сценах якой і адбылася цырымонія ўзнагароджання. Удзел ва ўрачыстасцях бралі польскія

пісьменнікі, дзеячы ўкраінскай культуры і дыпламаты.

Зборнік «Анёлы, чэрці і кабеты» — плён сямігадовай супрацы пісьменніка Паўла Ляхновіча з аўтарам апавяданняў Збігневам Уладзімежам Фрон-

чакам. Шмат гадоў таму спадар Павел адгукнуўся на прапанову паэткі Ніны Мацяш перакласці на беларускую мову два апавяданні папулярнага ў Польшчы пісьменніка з Любліна, але ўцягнуўся, і прапанаваная да ўвагі чытачоў кніга ўтрымлівае аж шэсцьдзесят твораў, якія сваёй формай нагадваюць прыпавесці. Некаторыя з іх з'яўляліся і на старонках «новачаснай» «Літаратурнай Беларусі».

Выданне зборніка апавяданняў Збігнева Уладзімежа Фрончака стала магчымым дзякуючы спрыянню гарадской адміністрацыі горада Любліна (Польшча) і прысвечанае 700-годдзю горада.

Янка Купала ў плузе паэзіі

Вальжына МОРТ

Калі я чытаю верш, я прымаю форму гэтага верша. Верш пачынаецца з кампазіцыі — адчування цэласнасці верша яшчэ да таго, як ты пачала яго пісаць (гэтае адчуванне можна параўнаць з відзежай — паэт бачыць прывід яшчэ ненапісанага верша).

Ад таго, як паэт адчувае кампазіцыю, залежаць рытм, радок, вобразы, ступень напружанасці мовы. Рытм — гэта дыханне, удых і выдых, вербалізаваныя слова. Рытм вызначае гукавую структуру верша — дым гукаў над вогнішчам сэнсу. Гукавая структура і семантычная структура — два магніты. Калі гэтыя магніты сыходзяцца, верш замацоўваецца паэтычнай праўдай. Паэтычная праўда паходзіць з ілюзіі гэтага нязмушанага магнетычнага супадзення формы і прадмета верша, сэнсу і музыкі. Прадмет — любы прадмет верша — цікавы, патрэбны менавіта таму, што знайшоў сваю музыку.

Паэтычная форма патрабуе завершанасці, абсалютызму. Мае любімыя вершы — сама завершанасць, адзін жэст. «Я не бачу розніцы паміж вершам і поціскам», Паўль Цэлан. Замяні адно слова на іншае, памяняй словы месцамі, — і гэта мусіць гучаць памылкай, няправільна ўзятай нотай. Калі словы аказваюцца замяняльнымі, калі верш не пачынае спатыкацца ў выніку перастановак, гэта значыць, што ў ім яшчэ няма дастатковага напружання, што ён яшчэ не знайшоў сваю музыку, сваю адзіную форму: ён яшчэ не гатовы чысціць у поціску нябачную руку чытача.

Вершу неабавязкова рабіцца музыкай ці песняй, але ён хоча,

каб яго спявалі, як, напрыклад, спяваюць малітву. Я чую паэтычныя фігуры амаль выключна як фігуры музычныя; прасадныя матывы як мелодыі. Масацтва размеркавання розных вобразаў і матываў, іх чарада ў вершы — гэта, па сутнасці, масацтва разнастаіць. Вось, напрыклад, музычны твор з чатырох частак, саната, скрыпічны квартэт альбо сімфонія: жвава — павольна — танец — жвава. Асобныя тэмы распрацаваныя, апрацаваныя, трансфармаваныя, пакуль яны ўжо зусім не асобныя (метафара — прыклад паэтычнай кампазіцыі ў мініяцюры). Ніхто не навучыць нас вершаскладанню лепш, чым разуменне таго, што пасля «жвава» мусіць прыйсці «павольна», і гэтак далей. Калі мы ідзем услед за мелодыяй, не ведаючы, што чакае яе ў наступным такце, калі мы здзіўляемся таму, як мелодыя знікае і зноў з'яўляецца, мы вучымся паэтычнай кампазіцыі. Возьмем фугу і навучымся старажытнаму масацтву паўтарэння. Возьмем харал і навучымся спалучаць ключавы вобраз з дадатковымі: ключавы вобраз (сапрана) і тры дадатковыя галасы, што далучаюцца гарманічна, але без тлумачэння, без «выбачайце, калі ласка», — гэта паэтычны скок, паварот, вольта.

Паварот — адзін з самых важных элементаў верша, які адсылае нас да грэцкага паходжання слова «верш»: versus, паварот плуга з грады на граду. Ён увасабляецца ў руху ад радка да радка, ад штрафы да штрафы, ад вобраза да вобраза, ад метафары да метафары, злучаных не звычайнай, штодзённай логікай, а рухам музычнага «я» — логікай паэтычнай. Верш — гэта заўжды супастаўленне вобразаў без плаўных (празаічных) пераходаў ад аднаго да другога, калаж метафар, што цягнуцца, як павуцінне, ва ўсіх напрамках. Гэта і ёсць самае цікавае ў вершы: не тэма, не прадмет, а рух паэтычнага мыслення ад назоўніка да назоўніка. Вершу цікава адказаць на пытанне не «што? хто?» а «што за чым?», «у якім парадку?».

Сціснутае ў паэтычны радок, у якім заўжды мала месца, падпарадкаванае патрабаванням

рытму, паэтычнае слова дэфармуецца. Такая мутацыя дазваляе слову азначаць калі не нешта іншае, дык па-іншаму, чым у прозе. Такім чынам, асабістае «я» дэфармуецца ў лірычнае «я», і гэтае лірычнае «я» размаўляе словамі, што, у невыносных умовах радка, сталі музычнымі словамі. У вершы ўсё з пераломам: дэфармаваная семантыка, сінтаксіс дэфармаваны анжамбеманам, спрэчка сказа з радком, розныя рэчы склееныя разам у гратэскныя метафары, разрывы між строфамі. Усе гэтыя паэтычныя элементы ляжаць у шпіталі кампазіцыі, дзе лекі выдаюць па гадзінніку, мераюць тэмпературу, і абцасы медсястры цок-цок-цок уздоўж калідораў пад ледзь чутныя гукі фугі.

Мне здаецца не зусім дакладным, калі беларускую мову апісваюць салодка-абстрактным

Паварот — адзін з самых важных элементаў верша, які адсылае нас да грэцкага паходжання слова «верш»: versus, паварот плуга з грады на граду. Ён увасабляецца ў руху ад радка да радка

словам «мілагучная». (Тут трэба заўважыць, што слова «мілы» звязана са словам «мёд» — miel, mel — мядовае гучанне, адсюль і невыносная слодыч, але мёд яшчэ і гнуткі, пластычны, мёд ліецца — сцякае на наступны радок рыфмай, паўторам. Толькі гэтае значэнне нам можа падысці.) Беларуская мова не мілагучная, яна музычная, і музыка яе вельмі зямная, чарназём глухіх і шыпячых зычных, анатапія, падваенне зычных. Такія словы, як «жах», «шэпт», «лунь» здаюцца да-моўнымі, перад-лінгвістычнымі. Такія словы хочучь не азначаць, а быць. Чым больш у мове такіх слоў, тым яна паэтычнейшая.

Ангельскі паэт Базыль Бантынг некалі зрабіў правакацыйную заяву: «Poetry is sound» («Паэзія — гэта гук»). Паэт піша верш не ад ідэі да ідэі, і нават не ад вобраза да вобраза, а ад гука да гука («Ко звуку звук не йдет», Пушкін; «Я

один, который работает от слуха, а вокруг вся остальная сволочь пишет», Осип Мандэльштам).

Янка Купала напісаў «Курган» анапестычным метрам, які часта апісваюць напружаным, стыхійным. Паглядзім, як у першай штрафе напружанне ўзмацняецца алітэрацыямі, што, у адрозненне ад трохскладовай стапы (паміж ПУСТАК БАЛОТ беларускай зямлі), ідуць парамі: паміж пустака; балот беларускай, зямлі на ўзбярэжжы ракі... Паміж словамі першай штрафы існуе і шмат іншых унутраных адгалоскаў, але менавіта гэтыя парныя моманты алітэрацыі гучаць у апазіцыі да трохступеневай стапы, нібы інструмент, што грае не ў такт, прадвешчаючы трагічны змест паэмы.

Гукавая структура верша — гэта асобнае (і можна спрачацца, што асноўнае) яго вымярэнне. Тапалогія слова — яго месца ў радку ў дачыненні да іншых слоў — і ўнутраныя адгалоскі, што агучваюцца ў выніку такіх суседстваў, складаюць сваю асабістую семантычную структуру, неідэнтычную слоўнікавай семантызацыі. Так, у першым радку цяжка не заўважыць, што словы балота і беларускай — радзіна па зычных. Абодва словы выходзяць з б-галосная-л-галосная. Як бы непрыемна гэта ні было гарадскому паэту, семантызацыя Беларусі праз балота закладзеная ў мове.

Наступныя сем'і слоў, сфармаваныя гукавай структурай, з'яўляюцца і спалучаюцца, каб даць нам нашага героя — удзірванелы курган. Узбярэжжы, дрэмле і дзён даюць удзірванелы. «Як удзірванелы?» — пытае мова. Паэтычная мова адказвае: «удзірванелы днямі дрымоты на ўзбярэжжы». З'яўленне ключавога назоўніка курган перадумоўленае больш няўлоўна. Гэта першае слова на літару к у вершы і другі выпадак націскай а. Расп'яшыся ў словах пустака, ракі, памятка, уцяклі, к набірае моц, каб узначаліць курган. Курган — гэта памятка дзён, на якой стаіць дуб. Вось яна, гукавая радзіна: два выпадкі націскага а ў штрафе(курГАН, ПАмятка),

памятка — яна не сама па сабе, а памятка дзён, н закрывае курган. Дуб, што адкрывае наступную штрафу, дае нам у.

Дуб у Янкі Купалы не абы-які, а каранасты. Каранасты для кургана — тое самае, што беларускі для балота. На ўзроўні праявічай семантыкі гэтыя прыназоўнікі не азначаюць гэтыя назоўнікі, але ў гукавай семантыцы верша — к-галосная-р-галосная — сам курган робіцца каранастым, бо курган — гэта магіла, помнік продкам. Адным словам, курган — гэта карані. Так нас вучыць сама мова.

Іншыя цікавыя моманты недакладнай, дысананснай рыфмы («Tell all the truth, but tell it slant», Эмілі Дыкінсан): уцяклі-галлэ-сухазелле-купалле; галосе — косы; косы-зоры-мо. Менавіта націскны о Янка Купала яднае частку І і ІІ: (І) косы — зоры — ходзіць — (ІІ) кругой — ракой — сотня — болей — хорам — сцяной — прыволле. Звярніце ўвагу на тое, што хорам

стаіць грозна на гары. Ізноў мы бачым, як паэт фармуе семантыку верша гукамі: г (х) — р.

Адзін з маіх любімых радкоў у паэме — трэці радок другой штрафы ў другой частцы: «Сонных вёсак шары, хат амшалых, як мар...». Тут некалькі цікавых паэтычных развязак. Па-першае, слова сонных перадумоўленае яшчэ з папярэдняй штрафы: недаступнай сцяной — грозна, думна — нагах — гонкіх — пахані — сонных. Гэтая чарада нарэшце прывядзе нас да канца штрафы — двух прыметнікаў, падданых, пакорных. Па-другое, нельга не звярнуць увагу на сінтаксіс гэтага радка: за структурай прыметнік — назоўнік — назоўнік-метафара ідзе, без аніякага злучальнага слова, структура, якую можна назваць адлюстраваннем першай: назоўнік — прыметнік — назоўнік-параўнанне. Радок адкрываецца сном, а завяршаецца марай. Такім чынам, мы, з аднаго боку, рухаемся наперад, ад назоўніка да назоўніка, ад вобраза да вобраза, але ў той самы час робім нечаканы сінтаксічны разварот на 180 градусаў.

Гэты радок асабліва выйграе ад анапеста: сонных ВЁсак шаРЫ хат амШАлых як МАР. Слова хат — важны назоўнік, што называе вобраз, — праглытваецца паміж РЫ і ША. Рухаючыся ад стапы да стапы, мы ўсведамляем новы вобраз, толькі калі ўжо напалову праз яго прайшлі. Адсюль і пачуццё развароту, але ў той самы час пачуццё мары, сну, зачаравання ландшафтам і мовай. Гэты радок чытаецца як замова. Акрамя злучніка «як» у сказе няма ніводнай службовай часціцы мовы. Чытач (альбо, слухней — слухач) цяпер знаходзіцца за адзін радок ад князя, што жыве ў хораме і вакол якога адбудзецца дзейнае паэмы. Гэты апошні радок экспазіцыі загаворваецца, гіпнатызуюць, каб перанесці нас у векавечны час легендаў, дзе мы можам апынуцца толькі з дапамогай сну — сну ўнутры паэтычнай мовы.

Але хіба так піша паэт: хіба лічыць ён складаны і націскі, хіба расставіць наўмысна, як пасткі, патрэбныя камбінацыі гукаў? І так, і не. Паэт, праз штодзённы вопыт чытання і пісьма, аддае сябе мове, і мова прыносіць яму падарункі. Чым уважлівей паэт слухае мову, тым часцей атрымлівае ад мовы падарункі. Так «сон» пераварочваецца, як пясочны гадзіннік, і дае «вёс» (со-ёс); «шар» рыфмуецца ўнутры радка з «мар», а таксама няпоўнай рыфмай з «хат» і «шал» — «у амшалых». Кожная хата марыць і ёсць марай, а таксама ёсць амшалым шарам, што значыць старажытным сусветам, космасам унутры космасу соннай вёскі.

Такім чынам, гукавая структура верша — гэта асабліва структура сэнсу, якая стварае перадумовы для шматзначнасці паэтычнага слова і сінтаксісу. З дапамогай кантэкстуальнага збліжэння роднасных па гуку слоў Янка Купала лечыць словы ад энтрапіі, а сінтаксіс — ад атрафіі. Ён не спажае мову як сродка штодзённага зносіна, а аддае сябе ёй на спажаць: робіцца прыладай мовы, тым самым плугам, што ўзворвае старонку, града за градой, радок за радком. У выніку, сэнс паэтычнага слова бесперапынна пашыраецца, і яго сэнсавыя магчымасці — бясконцыя.

Данута Бічэль: «Дайсці да Каложы...»

«Працяг.
Пачатак на стар. 7 (1)

— Музей Максіма Багдановіча быў дзяржаўным, толькі ў такой дзяржаве трэба было выкручвацца, укладваць у справу і душу, і сэрца... У мяне быў хрысціянскі прынцып: я збіраю музейныя экспанаты, не выманьвала ў простых людзей іх «скарбы» за бясплатна, а імкнулася заплаціць больш-менш вартую цану, хоць усё тады было таннае, а краязнаўцы любілі Максіма...

Усе літаратурныя музеі, не толькі ў Беларусі, ствараюцца і трымаюцца на адным чалавеку. І не толькі літаратурныя. Цяпер у Гародні застаўся адзін такі чалавек Януш Паруліс, яго продкі збіралі, і ён назбіраў скарбаў даўніны, ды ў яго няма месца, толькі цесны дом і падворак... Я нават не магу разважаць пра музеі на дзяржаўным узроўні, бо перад вачыма стаяць чыноўніцы, якіх я не хачу пускаць у свае ўспаміны. Гэта трэба, каб сабраўся гурт аднадумцаў. Да стагоддзя з дня нараджэння Максіма Багдановіча такі гурт сабраўся ва ўсіх мясцінах Беларусі, дзе паэт бываў, і Вільня нам дапамагала. А дзяржава перашкаджала. Музей Багдановіча ў Гародні зноў стаў літаратурным аддзелам. Яны яго «рэдагуюць», шкуматуюць так, як кнігі ў дзяржаўных выдавецтвах.

— **Як бы Вы намалявалі Беларусь сваёй мары?**

— Я ж гэта толькі і раблю — малюю Беларусь сваёй мары. Гэта мая спаленая хата са снапком валожкаў у коміне, з душой Сяргея Ільіна на хмарцы, там, дзе «над лугам бусел пралацеў», з мамай і татам у акенцы, са шпакоўняй і тлусценькай свіначкай...

— **Вы напісалі прадмову да кнігі А. Карпюка «Развітанне з ілюзіямі». А з якімі ілюзіямі развіталіся Вы і ці не з'яўляюцца ў Вас новыя ілюзіі?**

— Прадмову я напісала, бо мяне шчыра аб гэтым папрасіў Аляксей Карпюк. Валодзя Калеснік, сябра з маладосці, зрабіў бы гэта лепей. У мяне не было і няма ілюзіяў, якія былі ў Карпюка, я не была ў партыі, неяк выкруцілася, не ўступіла, мяне з камсамола выкінула «па блаце» Вольга Іпатава, яна маю картку ў картатэцы парвала. Мяне выхавала мая вёска, дзякуй ёй за гэта.

— **У Вас шмат твораў для дзяцей, а яшчэ болей тых, якія варта было б дарослым і дзецям чытаць разам. Уражвае Ваша прыязнасць і ласка, гумар, вобразацтва, і разам з тым такая шчырасць і яснасць...**

— Кніжачку выбраных вершаў для дзяцей я склала, нават карцінкамі яе ўпрыгожыла, выбіраючы іх з розных сайтаў. Мой унук Андрэй страшыць мяне, што яны застануцца ў маім кампутары, не перакінуцца на флэшку, а я не веру... Я надрукую яе як-небудзь у двух ці трох асобніках. Называецца мая кніжачка «Арэшчынка». А яшчэ я перапрацавала і дапоўніла «Батлейку». Таксама пакуль што яна ў кампутары.

Кафедральны сабор Святога Францыска. Гародня

— **Беларуская мова вельмі музыкальная. Ніна Мацяш многія свае вершы спявала, стварала музыку. Ці «напяваеце» Вы свае вершы?**

— Ніна была ва ўсім смялейшая за мяне. Я напяваю тыя песні, якія спявалі мае цёткі Броня і Яніна, мая мама і сястра, успамінаючы іх са слязай... Мае вершы спявае Вольга Хвашчынская, некалькі песняў стварыла Тацяна Беланогая... Аляксей Дзянісаў з гуртом «Людзі на балоце» пераспяваў кніжачку «На белых аблоках сноў», ды гурт «Людзі на балоце» распаўся, але Аляксей плануе неяк сабраць гурт і запісаць дыск на мае вершы.

— **Зборнік Ваших выбраных твораў, што выйшаў у серыі «Беларускі кнігазбор», здзівіў некаторых чытачоў вялікай колькасцю вершаў рэлігійнай тэматыкі. Чым абумоўлены такія падыходы?**

— Я не ведаю, магчыма, я хачу, каб Беларусь пачала маліцца на роднай мове не з перакладаў з польскай мовы, а прамаўляла свае самабытныя тэксты, далучаюся да малітваў Наталлі Арсенневай, Ларысы Геніюш і Канстанцыі Буйлы. Я не крытык сваіх вершаў, ды мне здаецца, што і тут я пішу пра Беларусь...

— **У Вашай творчасці вылучаецца своеасаблівая форма: гэта пазытычныя цыклі «Мастаўляны», «Еўфрасіння Полацкая», «Да стагоддзя з дня нараджэння Ларысы Геніюш», «Да бабуляў Францішкі і Канстанцыі, да дзядуляў Адама і Вінцука», а таксама «малітоўныя вязанкі» — «Вастрабрамскае ўзнясенне», «Стакроткі ў вяночак Маці Божай Будслаўскай». Раскажыце, калі ласка, пра іх стварэнне.**

— Як бы я выглядала, жывучы ў Гародні, каб не напісала пра легенду Беларусі Кастуся Каліноўскага?! Мы з ім спыняліся ў тым самым доме, на той самай вуліцы Дамініканскай, цяпер Савецкай... Ён там збіраў свае таемныя сходы. Я пражыла на паддашшы паўгода і год на другім паверсе.

Усю кніжку «А на Палесці» (1990 год) можна было змяш-

чаць і ў «Кнігазбор», але вершы я перапрацоўвала. Чамусьці цяпер я дыхаю іначай, чым у 80-я гады, важныя ў маёй творчасці, сумныя ў маім жыцці. Нізку пра Еўфрасінню я таксама злёгка перапрацавала, і дапісала верш «Адзігітрыя», зразумеўшы, што абраз, які святая Еўфрасіння атрымала для Полацку і для Беларусі, самае галоўнае ў яе збаўленчай дзейнасці. Я люблю чытаць гэты верш перад аўдыторыяй. Малітоўныя вершы да Маці Божай у Будславе мне «заказаў» айцец-бэрнардын Славамір Вятлугін, калі мы сустрэліся ў Будславе...

— **Вашия вершы-малітвы — адметная з'ява ў сучаснай беларускай культуры. Як яны прыходзяць да Вас?**

— Вёска Біскупцы складаецца з католікаў і праваслаўных, якія жаніліся паміж сабой і пераходзілі з адной веры ў другую ў залежнасці ад таго, хто з маладых быў дужэйшы, багацейшы. Так, мая сястра выйшла за праваслаўнага і прыняла яго веру. Але ўся вёска малілася разам пад крыжам, асабліва ў маі — адмаўлялі Ружанец... Царква ў Дакудаве працавала заўсёды, касцёл згарэў у 1950-х. Ездзілі ў Ліду, Ліпнішкі, Мянгойты. Я вырасла ў такім асяроддзі... Мама малілася кожны дзень. Калі я дайшла да яе ўзросту, а мамы не стала, нехта павінен яе замяніць...

У мяне ўсё пачалося з «Сонечнай песні» Святога Францішка, гэты гімн натхніў мяне на духоўныя вершы. Ды ў Беларусі працавалі святары — празаікі і паэты Андрэй Зязюля, Казімір Сваяк, Вінцук Адважны, Адам Станкевіч, Вінцэнт Гадлеўскі, Язэп Татарыновіч, дарагі наш Уладзіслаў Чарняўскі, уніяцкія біскупы Чэслаў Сіповіч і Аляксандр Надсан, яны пакінулі нам малітоўную спадчыну, яны святыя...

А нашы паэты Наталля Арсеннева, Ларыса Геніюш, Ніна Мацяш і Зоска Верас... Не буду пералічваць святароў, паэтаў і празаікаў, якія працуюць цяпер у выдавецтвах, у інтэрнэце... Вялікая магучая сіла, толькі трэба духоўнае яднанне, а гэта прыносіць малітва.

— **Малітва на ружанцы — адна з самых старажытных. Як да Вас прыйшоў Ваш першы ружанчык? Маю ад Вас прыгожы — валожкавы, нябесны...**

— Першы ружанчык у нас быў мамін. Пасля мне зрабіў ружанчык Антак, з якім я пасвіла каровы. Пасля падараваў Мацей Юзаф Канановіч... Пасля прывёз з Рыму ойча Ігар Лашук... Мне даруюць ружанцы сяброўкі, хто ездзіць у санктуарыі свету. Стась Ільін, мой унук, прывёз мне ружанец з Гвадэлупы. Меней чым 30 ружанцаў у мяне не бывае, я іх раздорваю ўсім, хто хоча маліцца. Бо ружанец — магучая зброя ў рукава чалавека. Паўтараць адну і тую ж малітву практыкавалі даўно. Маліцца на святым Ружанцы пачалі дамінікане ў першай чвэрці XIII стагоддзя: святому Дамініку аб'явілася Маці Божая, падказала малітву і падаравала Ружанец...

Ружанец — як паўтарэнне адной і той жа малітвы многа разоў з паглыбленнем у сумоўе з Богам, з просьбамі і падзякай.

— **Гародня. Каложя. Нёман... Рамантычна, узнёсла апелі Вы іх у сваіх творах. І Ваш новы зборнік мае назву «Дайсці да Каложы». Раней Вы напісалі:**

**Цудны каложы снапок:
Кветка і крыж...
Цуд гэты вышш...
Мусіць, быў дойдзідам Бог...
Так чалавек бы не змог...**

Што прапануеце чытачам у новым зборніку?

— Тыя самыя думкі пра Вечнасць, пра сілу духу ў яднанні, ва ўзаемадараванні.

Цяпер Каложя, старажытная царква, якая захавалася, працуе як храм і адчынена ўвесь час як музей... Можна там пасумаўляцца з Богам і людзьмі, успомніць, як Валодзя Караткевіч адчыніў мне дзверы, сам пабег наперад, схваўся ў алтары, пасля паявіўся высока з левага боку ў байніцы і заспяваў...

Дайсці да Каложы... Вярнуцца да сваіх, не заблудзіць, не пераблытаць сцяжынку, якая вядзе да святыхіні, да Бога, да таты і мамы, да продкаў, пакінуць гэты шлях сваім дзецям, унукам, сябрам, родным людзям...

— **Як нарадзілася гэтая кніжка?**

— Я не планавала выдаваць кніжачку вершаў да сваёй поўнай даты жыцця. Апошнія мае вершы ствараліся да святаў, паколькі жыццё мае цяпер ціхае, найлепшыя хвіліны праходзяць у касцёле, то і вершы касцельныя. Я размаўляю са святымі, абдумваю іх жыцці, іх пакуты, пасвячэнні сябе Хрысту. Пры гэтых таемных размовах нязменна невідочна прысутнічаюць дарагія людзі, з якімі мне было добра, перш за ўсё — мама і тата. Кніжачка «Дайсці да Каложы» — калі яна выйдзе — гэта будзе прыватны малітоўнічак, які можа стаць малітоўнічак і маіх сябровак, чытачак, добрых людзей. Валодзя Калеснік усе мае кніжачкі вершаў так называў: «Я твой малітоўнічак прачытаў» або казаў: «Я тваю кантычку прачытаў».

— **Які твор-пасланне Вам хацелася б прачытаць сёння?**

— Уся мая творчасць, у нейкай ступені, пасланне чытачам... З гэтай, апошняй, яшчэ не выдадзенай, кніжачкі я прачытала верш «Божае Цела», пралістравала б яго фатаграфіяй Руслана Кулевіча, як працэсія гарадзенскіх вернікаў ідзе за Гостыяй па мосце Святога Францішка:

*Езус Хрыстус у Гостыі
Змяшчаецца ў сонечным крузе.
Узвышаем Цябе,
як Жаданага Госця,
над залатой Беларуссю!*

*У вянках з каласкоў і валожкаў
пойдзе з намі, Божаўка Мілы...
Нашы збітыя ногі
ад Тваіх Святых Ножкаў
няхай набіраюцца сілы...*

*Нехта заплача ў натхненні.
Будзем шчыра малітвы спяваць,
хворыя нашы калені.
будуць брук святы цалаваць...*

*Гостыя!
Свае смуткі, цяргенні,
грэх заскарузлы стары
накладзем перад Госпадам
на ўсе вулічныя алтары...*

*Вясёлка з душаў людскіх
паўстане ў шчырым зацішку
ад святога Бэрнарда
да святога Францішка...*

*Нехта з нас памрэ ў гэты дзень
у засені вуліц,
прыняўшы Божае Цела...
Скажучь: — У адчынены Рай
душа яго паляцела...*

*Езус Хрыстус да Сэрца
жывых і памерлых прытуліць.*

*Найсвятэйшая Гостыя
сагнутых жыццём выпростае,
над узростам, над вёрстамі —
у вышыні Хрыста ўваскрэсла!*

— **У Вашай творчасці гучыць падзяка Богу і людзям за спазнанне ласкі і пакуты. Вашая творчасць — шлях да спазнання сябе і Богага свету, шлях да міласэрнасці і любові, шлях да роднага Слова. Дзякуй Вам, няхай і далей гучыць у Вашай душы, творчасці «боская нота і ласка»!**

Марыя Новік

Надозір за радком...

Васіль ЗУЁНАК

Пасля маразоў...

Пасля маразоў аголеных,
Што ўсё жывое праз строй
Ганялі шпіцрутэнаў голлямі, —
Такі паэтычны настрой!

Услых абяцае радзіе
На цэлы дзень снегапад.
Сняжынкі, як рыфмы дакладныя,
Снуюцца з думкамі ў лад.

Ні дысанансаў, ні дактыляў, —
Пануе спакой трапяткі.
З цэнзураю чорных рэдактараў
Цэзуру трымаюць гракі.

Сумёты — як вершы белыя, —
Чытай, зямля, на сугрэў!
Святлюець, ад сцюж агрубелыя,
Душы людскія дрэў.

***

Калі зямны — жывы — стаю
З жывымі поруч,
Сваё натхненне аддаю
Таемным зорам.

Блукаю ў вышыні начной,
І спаць турботы:
А там усё яно са мною
Як будзе потым?

І што мне зоры, што мне свет,
Дзе вас не стане, —
З прысудам: вечнасці сакрэт
І — невяртанне...

Якую ж радасць мець, калі
З тым зорным небам
Чужым зраблюся на зямлі
І непатрэбным?!

Прыяміна

Залесны паўстанак Прыяміна
Вяскоўцаў у свет выпраўляў.
Яго па-дзіцячы з ямаю
Я ў даўнім калісьці раўняў.

Здавалася: вась ад'язджаюць —
І нельга вярнуцца назад,
Бо ўсіх там у яму саджаюць,
Каго павыманьвалі з хат...

А «яма», як потым дазнаўся,
Зусім і не «яма», а «яма», —
Паштовы так стан называўся —
Як рэха з татаршчыны нам.

Татарскае слова падкінуў
Нам фурман — і ўзяў на пастой:
Пры яме — часовы прыпынак
На доўгай дарозе ямскай...

Прыяміна, — служба па часе
Прыямная перайшла
Чыгуны. А нам засталася
Ўсё тая ж дарога з сяла...

Праз лес, праз балотныя нетры
Вясной і зімой — след у след —
Тых дваццаць ішлі кіламетраў,
Каб з'ехаць з Прыяміна ў свет.

Аднойчы завейным тым следам
Гукнуў і мяне паравоз...
І еду, і еду, і еду —
Нібы даганяю свой лёс...

Навек і мяне заманіла

Прыяміна ў пастку сваю...
І еду — і, як над магілай,
Над ямай той, грэшны, стаю...

Шчодры вечар

Крыўды й скрухі ўсе далечваем —
П'ём свяцоную ваду...
Сам мароз са шчодрым вечарам
Мяне ўподручкі вядуць.

Не таму, што дол хістаецца
Ці гайдае землятрэс, —
Проста сёння пабраталіся
Мы ў траісты наш саюз!

І святкуем. Як і трэба,
Шчодры стол сям'ю сабраў.
Маем хлеб, і ёсць да хлеба:
На сталі — дванаццаць страў.

Каўбаса і паляндвіца,
У мачанцы блін плыве,
Бульба параю дыміцца —
Ну а як жа без яе?!

Страў дванаццаць — то й дарэчы
Тройчы келіх празвінеў:
За мароз, за шчодры вечар,
Ну й, між іншым, за мяне...

Вось і выйшлі, — прагуляцца,
Зоркі ў небе палічыць.
Самы раз паразмаўляць нам —
Ёсць нагода, ёсць аб чым...

Усясветныя размоўнікі
Ў сэрцы тояцца маім.
І цікуе месяц поўненькі:
А ці цвёрда мы стаім?..

Толькі маці...

Бег са свету,
бег здалёку і зблізку,
бег апрамець,
Нёс і смех свой і слёзы дахаты:
Толькі маці магла зразумець,
Дзе нявінны я
і дзе вінаваты.

Больш няма куды бегчы,
няма да каго,
І няма тых вачэй,
каб пабачыцца, хто я:
ці Авель, ці Каін.
Свет вялікі,
бясконцы,
без меж-берагоў,

А бягу да сябе —
ад сябе,
ад сябе,
ад сябе —
уцякаю...

Шпак

Сонцу майскаму напярэімы:
Грудкі наўскід,
крылцы ўразлёт,—
Кожны год вясной не старэю,
А з табой маладзёю на год.

Быццам Бог пасылае збавенне:
І такія на песню правы,
І такое ў душы абнаўленне,
Што амаль не жывеш,
хоць жывы.

«Літаванне»

Быў Галоўліт як маналіт
Ідэйнасці партыйнай,
Яе надзейны меч і шчыт —
І франтавы, і тыльны.

Было... Спытайся сёння ў вас:
Што ў слоўце тым за спратам? —
Пытаннем будзе і адказ:
— «Галоўны літаратар»?..

Што ж, так, па сутнасці, й было,
І абрэвіатура
Таіла ўладнае крыло
Для творчае натуры.

Каб хоць слаўцо надрукаваць —
Не ўдасца без пячаткі, —
А ў тым і сэнс: «залітаваць» —
Падчысціць, — для парадку.

Заўважыць, выкрасліць,
стрымаць —
Сэнс службы адмысловы,
І «літаваць» — як лютаваць
Над думкаю і словам.

Не знала літасці, хоць спрэс
Маўчала «літаванне»:
Дзяржаўнай тайны інтарэс
Ахоўвала маўчаннем...

Было, было... Ды не сплыло:
Змяніла апрапаху.
І тое трэцяе крыло
Махае тым жа махам.

Залезла цэнзара асцё

Ў рэдактарскія шлункі, —
А як іначай?! Як дасцё
Тварцам літнакірункі?

А горш яшчэ, калі падчас
Сам дзьмеш у дудку тую ж:
Бярэш цэнзурны ватэрпас —
І сам сябе «літуеш»...

***

Не, я не прымхлівы зусім,
І ў байкі верыць позна, —
Было ў жыцці нямала зім,
Адліжных і марозных...

Яшчэ гадок, яшчэ гадок, —
Нібы надзімкам лядок
Іскрыцца пад аб'ясам
Нямеранага часу.

І думка ў злагадзе з хадой
Ступае сцежкай крохкай...

Перад якой гэта бядой
Так дыхаецца лёгка?..

Цені

Стомлена дзень караецца,
Спеламу сонцу наўпроч
Ніцма даўжэюць цені,
З лесу крадзецца ноч...

Спешнае ў ночы хаценне:
Грэшныя думкі сабраць
І перадаць летуценням...

Цені кладуцца спаць...

«Памылка друку»

Чытаю на сябравай кнізе
Пазнаку: «Наклад 100
асобнікаў»...

Ды гэта ж прысуд, —
як Нямізе:

Схаваць!
Ручаінаю дробненькай

Загнаць пад зямлю,
каб не бачылі —
Ні добрыя людзі, ні чорныя...

І кнігу —
нібы раскулачылі,
Як гаспадарніка ўзорнага.

І творца ж — не лыкам шыты:

Між самых слынных — дастойны, —
Бядняк...
А як дамавіта
Паэзіяй верш настоены!..

Ці ты, Беларусь, памылілася
Ў даверы друкарскім
падсобнікам?..
Прызнай, што памылка
ўчынілася:
Не «сто», а «сто тысяч
асобнікаў»!..

***

За славу душу не таптаў,
Паклоны не біў тузам
І з д'яблам не веў перамовы, —

А што мне Бог нашаптаў,
Усё, што запомніў, — сказаў.
І не пачуеце больш — ні слова.

***

Як развінае крылы дзень
І сонцу аддае валоду,
Ноч забірае зоркі ў цень —
І не пытае ў зорак згоды.

А ім хацелася б свяціць...
Ды знае сэнс зямля старая:
Каб зоркі ў небе блаславіць,
Натое, кажа, й ноч бывае.

Пера-

Пера-шчадрыць, пера-спяліць,
Пера-крычаць, пера-саліць,
Пера-маўчаць, пера-верыць,
Пера-хітрыць, пера-цвяліць... —
Зпустога ўпарожняе пера-ліць... —
Без меры намеры
ў тым «пера-»...

Калі ж яно троны пачне
чапурыць —
Лічы, што клёку — хаўтуры:
Ці пера-дурнелы мудрэц
мудрыць,
Ці пера-мудрэлы дурань...

***

Крадком, крадком
Надозір
За радком.
Саступкі не маю —
А раптам ды злаўлю!..

Нішто пакуль не завершана, нішто. Кожная рэч, кожная істота стварае сябе сама. Мы расцем з вядомага ў невядомасць, і цяпер я дакладна ведаю, што мае куміры, — усяго толькі ілюзорная прэлюдыя да майго існага, сапраўднага жыцця, а мая мэта — нішто іншае, як выйсце за межы звыклага, будзённага

І меў рацыю Геракліт: усё цячэ і змяняецца... Чапляю на твар сур'ёзны выраз і дэманстраванне лаюся. Дзяўчына не даганяе майго гумору і пакрыўджана патупляе вочы. Крывая грымаса на яе вобным тварыку, вяртае мне добры настрой.

— Бог мой — Скала мая!.. — паўтараю як мантру завучаны мною некалі выраз з бібліі і, з цяжкасцю стрымліваючы ўсмешку, шчыра шкадую: — Эх, золатка!.. Шкада, што мне нельга матам лаяцца.

Сакратарка вытужвае кволую ўсмешку. З партатыўнага прымача да мяне прарываецца салатжавы голас гламурнай спявачкі. Незадаволена моршчуся, і сакратарка выключае гучнасць.

— А ці ведаеш ты, любая мая, хто такі Эсб'ёрн Свенсан? — па-змоўніцку падміргаю я. Маё не зусім зразумелае, недарэчнае пытанне, мая непрадказальна зменлівасць і зманлівасць настрою ды ненатуральнасць паводзін канчаткова бянтэжаць дзяўчыну. У паветры завісае працяглая паўза. Праз адчыненую фортку ў пакой пранікаюць гукі гарадскога жыцця. Вецер варушыць іх разам з шолохам раскіданых на стале папер. Назіраю, як па руцэ дзяўчыны паўзе выроўніваюць ад настольнай лямпы, і папраўляю фіранку. Пакой нашпігаваны дробязямі і дэталіямі. Спантанны павеў ветру агаліе іх існы парадак, дзе кожная з тых рэчаў мае свой сэнс і свой змест. «Нішто не вяртаецца назад, — думаю я. — Усё рухаецца толькі наперад. Маўчанне прамаўляе мільёны слоў, але нават і яны не здольныя выказаць ісціну гэтага моманту...» Яшчэ раз аглядаю пакой. Наша жыццё — і ёсць існаванне сярод гэтых дробязных рэчаў, большасць з якіх непатрэбныя нам. Пераводжу позірк на дзяўчыну і ўсміхаюся. Проста так, без прычыны. Мне дазвольна. З заўтрашняга дня я ў адпачынку.

— Ісціна, золатка маё, тоіцца ў рэчах. На жадь, не кожны з нас здольны распазнаць яе... Мы зусім не цікавімся сабой. Мы не ведаем сябе. Мы корпамся ў бруднай чужой бялізне. Што мы шукаем там? Шчасця?.. Бога?..

Дзяўчына невызначана паціскае плячыма і маўчыць.

— Не падманвайце сябе, Богу няма месца ў курылках. Ён не павінен туды наведвацца, тым больш там жыць. Ведаеш, што нас, людзей, выратуе? — звяртаюся я больш да сябе, чым да дзяўчыны. — Музыка. Нас выратуе, маё золатка, музыка... Ты шчаслівы, бо ты слухаш джаз!.. — дадаю я пераканаўча пасля кароткай паўзы.

Гэта аксіёма. І яе існасць я адданы з юнацтва. З тых самых часін, калі ўсвядоміў, што ёсць такое сапраўднае сэнс музыкі, з таго самага імгнення, калі невылучна захварэў лізмаманіяй і пачаў без разбору калекцыянаваць гукі. Я і цяпер усё яшчэ

прывучаю сваю памяць захоўваць іх дзеля таго, каб дзядзіцца імі з іншымі. «Ты шчаслівы, бо ты слухаш джаз!» — вучылі мяне мае куміры. І я капіяваў іх. Я рабіўся незаўважна іх копіямі. На жаль, усё мы імкнемся быць чымсьці копіямі, бяздумна адпрэчваючы сваё: індывідуальнасць, самасць... забываючыся, што ў кожнага з нас свой лёс і сваё жыццё. Нішто пакуль не завершана, нішто. Кожная рэч, кожная істота стварае сябе сама. Мы расцем з вядомага ў невядомасць, і цяпер я дакладна ведаю, што мае куміры, — усяго толькі ілюзорная прэлюдыя да майго існага, сапраўднага жыцця, а мая мэта — нішто іншае, як выйсце за межы звыклага, будзённага. І няважна, што гэтая ідэя індывідуальнай свядомасці толькі яшчэ зараджаецца ў маёй галаве, што святло ад яе пакуль яшчэ вельмі бляклае і амаль незаўважнае. Але відавочна адно: што я на шляху, што я іду насустрэчу гэтай кволі агеньчыку. Ён — маяк мне. Ён — святло ў маёй цемры. І за гэта я ўдзячны не сваім кумірам, а сабе самому. Я паважваю Эсб'ёрна Свенсана як асобу. Ён мог бы стаць маім сябрам, бо гэта ён навучыў мяне разумець і адчуваць прыгажосць гукаў. Музыка ніколі не была для мяне клопамат. «Гукі, як сказаў нехта з вялікіх, — гэта вечнасць!» А я сцвярджаю, што гукі — гэта чарнільныя плямы на бясколерным, цнатлівым аркушы цішыні. Менавіта імі бясконцы Бог піша свае ўспаміны: «... пакажы мне адтуліну з голкавае вушка, і Я расчыню перад табой найвышэйшую Браму...» Праз некалькі дзён — роўна сем гадоў, як не стала з намі вялікага Музыкі. Эсб'ёрн Свенсан быў маім аднагодкам, і я абавязкова вазьму яго гукі з сабою ў дарогу...

— Дык ты ведаеш, паўтараю я сваё пытанне і дапытліва зазіраю ў вочы збянтэжанай дзяўчыны. Не дачакаўшыся адказу, адказваю сам: — Эсб'ёрн Свенсан — маё збавенне ад туті!.. Яго голас — мой голас!..

Дзяўчына не разумее мяне. І не трэба. Галоўнае, што я сам сябе разумею. Я не з маўклівых і не з глухіх, для мяне важна агучыць тое, аб чым я заўжды памятаю. Агучыць і сыйсці незразуметым. Мы для таго і нараджаемся, каб быць самімі сабой.

— Прывітанне шэфу, — кідаю я на развітанне дзяўчыны ды іранізую: — Абавязкова патэлефаную яму, з Ізраіля. Бай, бай!..

Да аўтобуса на прыпынку не вельмі далёка, але, каб не спазніцца, значны адрэзак шляху крочу падбегаю. Некалькі разоў парушаю правілы руху і перасякаю вуліцу на чырвонае святло. Сёння мне ўсё дазволена.

Тралейбус, як заўсёды, набіты бітком, і я з цяжкасцю праціскаюся ў салон. Бурчліва мажная кабета неахвотна дапамагае мне прабіць квіток, потым прыбірае

Гульні з нулявымі сумамі

Фрагмент аповесці

Алесь ПАПЛАЎСКІ

Я ўсё яшчэ шукаю сябе. Пражываю звыклае, будзённае «сёння», з недаверам узіраюся ў безвыходную прывіднасць невядомага мне «заўтра». Верагодна, людзям, такім як я, наканавана лёсам шукаць сябе пажыццёва. Малюнкі быцця змяняюцца. Відзежы ілюзорнага свету, намалёваныя ўяўленнямі з зайздроснай абьякавасцю, сціраюцца ўсюдыісным часам, але я настырна працягваю маляваць. Я мастак, і мая існае мэта ствараць сябе. Але, спазнаючы новыя сэнсы існавання, я так пакуль і не здолеў распазнаць сярод гэтай размаітасці рэчаў, рэлігій, догм і ілюзій, створаных чалавекам і дзяржавай, свой сапраўдны сэнс, свой сапраўдны шлях, сваю патаемную мару. Я не стаў для сябе Вечнасцю. Я не стаў для сябе Цішынёй, хоць яна мне заўсёды была да твару, і прымяраў я яе, нібы шляхетную вопратку, не разумеючы, што дадзена яна мне насамрэч навывост. Я ўсё яшчэ радуся жыццю. Я ўсё яшчэ фармую свой дух і гадую сябе. Я імкнуся жыць у згодзе з гэтым светам, з пакарай і непазбежнасцю прымаючы ўсе цяжкасці і нечаканасці жыцця. Я чышчу свой розум любоўю, бо перакананы, што не страціў веры і што мая ўсмешка надзейна застрахована нябёсамі ад людзей натоўпу. Калі доўга і настырна шукаць сябе, абавязкова спазнаеш Бога. Знойдзеш яго ў сабе...

Да вандроўкі ў Ізраіль застаецца некалькі дзён. Квітка на самалёт ужо замоўленыя. Іх застаецца толькі забраць у паломніцкім адзеле нашай царквы, і я планую зрабіць гэта заўтра. Дні напярэдадні адпачынку як заўсёды эмацыйна насычаныя. І цяжка не пагадзіцца з маім кумірам Мэрфі, што няма межаў таму, наколькі дрэнна могуць пайсці нашы справы заўтра. На паверхню навязаліся процьма незавершаных спраў, і я марна спрабую іх па хуткаму разгрэбці. Адключваю нават па неабходнасці сотавік, каб адмежавацца ад надакучлівых і не

заўсёды карысных тэлефонных размоў, але гэта не дапамагае. На асабістае не стае ні часу, ні сілаў, ні жадання. Яна знаходзіць мяне праз сакратарку.

— Ніякіх заўтра, — настойліва папярэджвае мяне жанчына. — Па-першае, заўтра я не працую, а па-другое...

Якая розніца, што прыгатавала мне гэтая «асоба» на другое. Хочаш, не хочаш, а трэба кідаць незавершанае і перціся праз увесь горад па гэтыя далбанутыя квітки, быццам бы іх нельга перадаць праз каго-небудзь ці ўвогуле аддаць мне асабіста ў рукі перад ад'ездам. Паломніцкі

адзел знаходзіцца на супрацьлеглым канцы горада, а гэта, як мінімум, некалькі гадзін змарнаванага часу. Словам, на працу можна ўжо не вяртацца.

— Добра, — расчаравана прамаўляю я і кладу слухаўку. Незадаволена зіркаю на сакратарку, абвінавачваючы яе позіркам. Спалоханы тварык дзяўчыны выклікае нездаровы воплеск вясельсці: — Бог мой — Скала мая!.. — прамаўляю я.

Дзяўчына кідае на мяне здзіўлены позірк, па ўсім відаць, не разумее маёй іроніі і мармыча ў адказ нешта невызначанае.

— Ну што з табой зробіш, — развожу я рукі. — Кубачак кавы, і Бог даруе табе твае грахі.

Насамрэч, мне не да веселасці. З квалай надзей пазіраю на гадзіннік і вырашаю, як правільна і больш-менш карысна размеркаваць час. Праз гадзіну, не пазней, так было дамоўлена загадзя з дырэктарам, я павінен быў быць у гарадскім статыстычным адзеле, дзе мяне ўжо другі дзень запар марна чакаюць з дакладам па выніках працы фірмы за мінулы квартал. Патрэбнай інфармацыі на руках у мяне ўсё яшчэ няма, прытым што тую інфармацыю, якую я яшчэ спадзяюся сабраць, трэба яшчэ будзе ўдакладняць, апрацоўваць... Наступствы гэтай маёй халатнасці для мяне непрадказальныя. Як мінімум, ганебныя разборкі, папрокі і пазбаўленне квартальнай прэміі. І гэта, паўтараюся, у лепшым выпадку. Цешу сябе толькі тым, што ўся гэтая зневажальная працэдура з распяццем на крыжы справядлівасці, з прычыны майго адпачынку, мусіць быць перанесенай на невызначаны тэрмін, і ў лепшым выпадку адбудзецца толькі праз месяц, пасля майго вяртання з Ізраіля. Але на той час, спадзяюся, абставіны зменіцца, ды і сам я буду зусім ужо іншым чалавекам, бо ніхто яшчэ з падарожжа не вяртаўся тым, кім быў да яго.

Любі акно

Марыя БАРАВІК

1.
Глядзіць пытанне у акно,
Дае мне думкі валакно.
З яго цяпер мой тчэцца сон
Імклівым хмарам наўздагон.
Мо здарыцца, што ў часе недзе
Яго мне лёсіць перагледзець.
І гэту высь, і шыр з размахам
З ляснога поўдня аж на захад.
Аж закругляецца здаля
Па-за-падсвільская зямля.
Высока тут не толькі сонца,
А часам, сум у зорнай гронцы.

2.
У памяці заныла дно:
Гляджу ва ўсходняе акно.
Там брат на поўна ад мяне,
На Балтыцы, у вечным сне.
А блізка ў полі, за гарой,
Калісь застаўся тата мой.
Рукой падаць — во хата прама —
Адсюль пайшла да таты мама.
І на паўднёвы ўсход — Сярога.
Пліта над ім — шчымлівы знак.
Ніжэй — бяздумная дарога.
А быў са мною, ля вакна.

3.
Няма яго — зрабіўся сном,
Хто выбраў гэтае акно.
Яно зусім не любіць штораў:
Яно адкрытае да зорак.
І марна жмурыцца ліхтар.
Яно ж узнятае да мар,
Для руху думкі, пачуцця,
Ад каляровага жыцця.
З маім акном зімой і летам
Вітаюцца вятры са свету.

А з белым светам кожным раннем
Душа вітаецца старанна.

4.
Жывільны вецер на пацеху
Казыча возера, цярэбіць.
Яно заходзіцца ад смеху,
А ён ужо — у небе недзе.
Бусла штурхае пад аблогі,
Яму збівае накірунак
І крылам не дае палёгкі.
А ў дзюбе птаха падмацунак
На рост і сілу буслянятам.
У тым гняздзе, да ветру ўзнятым,
Што на бетоннай тычцы звіта,
Трывогай да яе прышыта.

5.
Гляджу на бор і цень баровы,
На светлы ветлівы трохкутнік.
Дык там ці кветкі? Там каровы
Скубуць мядунку і трыпутнік.
Дубы мацуюць бліжні бераг,
Бяроза ў ветравых парывах
Схіляецца пад хмарай шэрай
Суком з выявай конскай грывы.
Заселі ў сад зялёны хаты.
Галовы іх прыгладзіў вецер.
Здаецца ім, што дзень багаты
Спакоем на бялюткім свеце.

6.
«Любі акно», — душа мне кажа, —
Яно таё штодзень, штовечар.
Ноч не бывае ў ім, як сажа,
Бо з ранкам дадзена сустрэча.
Акно — прарыў у свет-прастору,
Аж за бярозаваыя косы.
Хай за азёрка — не за мора,
На бляск і туманоў, і росаў.
Яно ў твой верш настаіць косак,
Яно ў вачах запаліць дзіва,
Пакажа воблакаў прачосы
І скажа, што блакіт ішчаслівы.

7.
Акно, як ветлівы філосаф,

За гарызонт твой зрок скіруе
Ад гэтых хмаравых палосак.
І думкі дзіўна прафільтруе.
У ім ёсць змест зімы і лета,
Вясны і восені самотнай.
І праяўляецца ўсё гэта
У позірку тваім вільготным.
Няма ў вакне тваім застою.
Хоць і праз марыва густое,
Імкнецца зрок у адкрыццё.
Акно — святло, акно — жыццё.

8.
Як зловіць позірк твой натхненне
Праз промень цёплы ці пякучы,
Акно разбудзіць летуценне
На кручы сноў, на думнай кручы.
Любі сваё акно ў прастору,
Каб углядацца не ў задворкі —
У птушку над зялёным борам,
У сонца, маладзік і зоркі.

9.
Любі, як слёзы набухаюць
На шкле ў нервовай навальніцы,

Як першы вецер уздыхае,
Каб у дажджы не утапіцца.
Як вогненныя мышкі ў норкі
(У хмары цёмныя) ныраюць.
Трымяць віхлястыя аборкі,
І петлі ззяюць з небакраю.
І, як маланкавыя ніткі,
Не сшыўшы хмаравыя сшыткі,
Секунду ззянем закрапалі,
Пакуль пярэнь глядзеў на палі.

10.
Любі вакно, калі вясёлка
Абдым пакажа над пасёлкам.
Яе характар каляровы
Твае аж выгінае бровы.
Любі астылаю парую:
Збуджай у снежным роі мроі,
Як і ў нябесным думкі-зоркі
З салодкім прысмакам і горкім.
Любі, калі тугу сціраюць
Гракі, буслы перад вачыма;
Надзея волю выбірае.
І сніцца ішчасная Айчына.

Паветраны змей

Фелікс БАТОРЫН

З аглядкаю на Задзяк
Мы ўсё выбіраем, усё выбіраем —
І выбраць не можам ніяк.

***

Ручай нічыі, і лес, і поле,
І неба з зоркамі ў прыполе.
Ад узыходу да ўзыходу
Усё смакуе хмель свабоды.
І толькі чалавеку горка
Быць нічыім,
як лес ці зорка.

***

Наўкола снежна і лясіста.
Лыжня збягае пад адхон.
Сваё вяселле галасіста
Спраўляе чарада варон.

І гэтак гучны граі птушыны —
Трыумф варонінай душы, —
Што анямелі ўсе машыны
Непадалёку на шашы.

Паветраны змей

А змею не ляціцца нізка,
Як нітку хто закараціў.
А змею неабходна нітка:
Увысь штурхае супраціў.
А змей, парваўшы нітку, рыне
У сіль, якой мяжы — нідзе.
А змей без ніткі з высяў сініх
На шэры прах зямны ўпадзе.

***
З ідэі ў ідэю, з надзеі ў надзею,
У веру ізноў з паняверкі —
Вось так і жыву я, вось так і мадзю
І множу прыкідкі-прымеркі.

Куды ні прыду — у завулак,
на плошчу —
Прасторы для сэрца не бачу,
І шчыра зайздросчу,
нязлосна зайздросчу,
Хто ўмее і можа іначай.

Выбар

...Лока не выбрал —
выбор есть.
Кірыл Кавальджы

Ёсць карлы і клары,
крадзеж і каралі,
Палац, і дамок,
і турма.

Ёсць выбар у тых,
што яшчэ не абралі,
А ў тых, што абралі, няма.

Каторы ўжо век паміж
пеклам і раем

Пазнака лёсу

Алесь КІРКЕВІЧ

І вочы колеру дрыгвы
Дрыжаць, нібы на небасхіле.
Падымеш голаў — разам МЫ
У зорных сферах, не ў магіле!

***

***

Гэта горш за адсідку ці здраду сябра,
Горш за выбарчы фарс,
Горш за жыццё паперы й асадкі,
Горш за вайну для Вас.

Гэта як быццам калені ў снезе
І яма перад табой.
І зараз мазгі замяняцца ў месіва,
Жылы — у перагной.

Смех за спіной ды жарты расейскаю.
Б'е ў пустэчу баёк...
Шэрань бяроз, запальнічкі крэсіва —
Ды рухавік ішчэ не змоўк.

...Словам сваім, у сацсетках адточаным,
Так жа выпальваў ушчэнт,
Быццам па хмарах мы ўчора не крочылі,
Зораў задраўшы тэнт.

Зорная

Пазнака лёсу на ілбе.
Папераменна ззяюць зоры.
Тваіх вачэй прастора мне
Дрыгну ператварае ў мора

Ці напишаш мне першая
Вершам
Ці, можа, прозай?
Ты можаш па-рознаму.
Ведаю,
Паклічаш мяне на сустрэчу,
Як цемра апусціцца вечарам.
Ведаеш... цемру —
Перамагаюць свечкі!
Яны былі б сёння дарчы
У нашым зямным раі...
«Ведаеш?»
«Ведаю...»

***

Рывок наперад долі-бяззліўкі —
Тым больш рашучай,
чым менш шансаў на жыццё.
Цяжарнай перамогай,
абцяжаранай прапіскай,
А пад прапіскі штампам —
сэрцава біццё.

Дамокл не вытрымаў, а меч упаў:
Без працы сёння не застанеца Харон.
Пасаду нехта страціў,
нехта — мовы дар,
Калі выносілі на задні двор
з палацу трон...

Забыты край

Письменнікі ва ўсе часы помсцілі тым, хто без дазволу «кранаў» іх творы.

Зразумела, па-мастакоўску. Калі падрабшчыкаў свайго тэксту нямецкі філосаф адправіў у плаванне разам з дурнямі, то І. Катлярэўскі нейкага шляхціца Парпуру, які самавольна заняўся выданнем ягонай «Энеіды», у наступных раздзелах паэмы змясціў у пекла. Паэты, нібы маці пра дзяцей, клапоцяцца пра «маральнае здароўе» твораў.

У «Сказе пра Лысую гару», напрыклад, змешчаны дадатак «Папярэджанне падрабшчыкам». Потым аўтар уключыў у наступныя выданні «Другое і апошняе папярэджанне падрабшчыкам», што сведчыць аб істотнасці падобнага раздзела ў агульнай задуме твора...

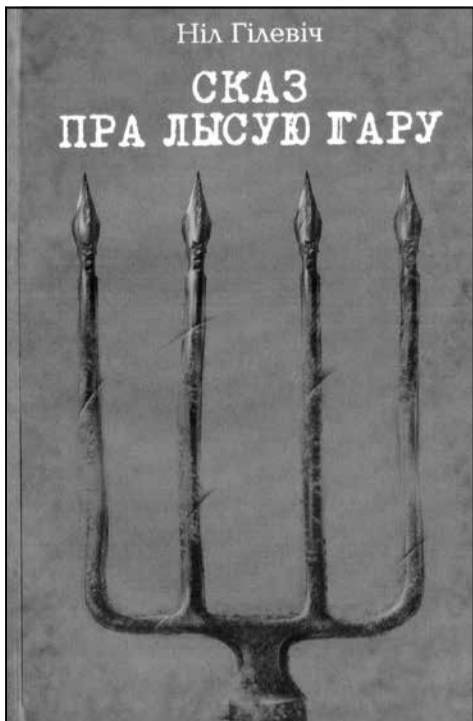
Незадоўга да смерці народнага паэта я перадаў яму працяг паэмы, напісаны ў Гомелі нібыта ад імя жанчыны. Ніл Сымонавіч быў вельмі здзіўлены і ўсцешаны падобнай спробай. Аўтар твора, як пазначана ў тэксце, — Вядзьмарка Лысагорская. Называўся ён «Лысагорская лірычная». Надрукаваны на машынцы, складаецца з «Уступу», трох раздзелаў і «Эпілогу»; агульны аб'ём — чатыры старонкі машынапісу; замест некаторых слоў шматкроп'і (спрацаваў унутраны цэнзар). Уяўляе сабою споведзь жонкі Ведзьмака Лысагорскага, якая пераняла творчы вопыт мужа і цяпер хоча распавесці «пра горкае жыццё жанчын на Беларусі, пра тое, чым каханне вымяраюць, пра тое, як мужчыны выміраюць»... Залежнасць ад «Сказа» вельмі выразная, што і зусім не дзіўна...

Вядзьмарка Лысагорская

Лысагорская лірычная
«О, край мой родны, ты выкляты богам!»

Уступ
У гэтай споведзі я раскажаць бяруся
Пра горкае жыццё жанчын у Беларусі.
Пра тое, чым каханне вымяраюць,
Пра тое, як мужчыны выміраюць...
Вядзьмак мой Лысагорскі вершы піша,
А сам начамі.../ножкай/ не калыша,
То — у бутэльку ён глядзіць, а то налева,
Мяне ж завуць другія каралевай!
Мой Лысагорскі — лысы ён і горкі.
Які тавар, такі таму і попыт,
Ды дзякую, што не блудніцы-зорцы,
А жонцы перадаў свой творчы вопыт.
І вось сціло ў руках сваіх трымаю,
Бо раскажаць вам тое-сёе маю...

I
Забыты край...
Ніводнага мужчыны!
Гляджу цнатліва ўдалеч з-пад рукі,
З якое, падкажыце мне, прычыны
Вакол — ці блазнюкі, ці гаўнюкі?..
Забыты край...
Спрадвечнае пракляцце
Над Беларуссю роднаю вісіць.
Найлепшае я апранаю плацце,
Пайдзі сабакам сена лепш касіць!
Чужыны! Дзе былая ваша слава?
О, белакуры вікінг, о, татар!
Заіржавелі латы Вячаслава
Адамчыка, і ківеры гусар
У Саюзе родным параслі травой.
Апошні шляхціц ўсеўся на насест,
Гардзіцкі не махае булавою,
Вярцінскі вершы яйкамі нясе!
Ды што казаць! Саюз — такая справа,
Ад асакала — да маладняка,
Хоць злева падступайся, хочаш — справа, —
Усе накіталт Алесь Рыбака,
Нягегля, нядбайныя заморкі,
Ім толькі порах над сябе пускаць.
На белы ножанькі ўздзену я апоркі,
Пайдзі таго, адзінага шукаць!
Скажы мне, вецер, дзе той прынец заморскі?

Гукаю — рэха ўдалечы звініць...
Мне адукаецца Алёха Кулакоўскі...
А што мне з небаракаю рабіць?..

II
Над Лысагор'ем вецер не лунае,
Вакол стаіць святая цішыня...
З ванючым смыкам Скрыпка вытаўзае,
За ім — уся астатняя х....
Салодкага, глядзі ты, захацелі!
А ці ты справішся з жанчынаю, другі?
Ты бурбалкі пускаў яшчэ з купелі,
Дык зараз лепш сядзі і не п...!
Вам толькі б упустую папльвузаць...
Ды — з роту дым, а заду — гук адзін.
Вось выйшаў Хомчанка з ... х... на вуснах,
З вісячай лямпаю сваёй, як Аладзін...

III
Забыты край...
Як хочацца мне плакаць!
Ад горкай безвыходнасці такой.
У выдавецтве ўсеўся Янка-лапаць,
У «Маладосці» — дрында Сіпакоў!
А да таго ж узяць Алега Лойку,
Хіба ён здольны на вальжжэ які?
У «Полымі» сядзяць адны шаройкі,
Адзіны Жычка — хлопец быў не промах:
Сябе жаночым кодлам абкружыў...
Вось і цяжарыць Р. Баравікова,
Ах, Жычка, Жычка, ды каб ты так жыў!
Адна ляжыць, самотная, у ложку,
Аўдоця Лось, жанчына хоць куды;
Паслаць бы ёй Бялёвіча Антошку,
Каб не было яшчэ якой бяды.
Ды што з яго! Ён, як каліф у кайфе.
Ін выно верытас даўно знайшоў.
А можа Кучар?
Кучар хоча ў Хайфу.
Савіцкі? — Той на пенсію пайшоў!
Вярба ж у Мінску ссохлася да ліпкі...
Калі раней — хоць на чужым плячы
Ці А. Шаўні, ці асакала Віткі,
Дык зараз — лепш на поўдзень уцячы!
А ў Кактэбелі — зноў вербагвардзейцы.
На гэты раз — ўжо крытыкаў атрад.
Ды што ёй з іх? Яны нібы індзейцы
У прэрыях: ні ўперад, ні назад!
Жанчыны-літаратары — у вырай
Паразляцеліся па розных гарадах.

IV
Там звякне Басуматрава на ліры,
А там — Тулупава з самотаю ў вачах.
О, дзе жывы, рыцары, о дзе жывы, Дон-Жуаны?!
Якім жа чынам свет пазбывае вас?
Прывідам толькі шляхціцаў жупаны,
Прывідам толькі рыцар Фарцінбрас...
А тут — ні выгляду, ні прозвішча, ні ліры!
Адзін Бакаль, а той — зусім Бурдзель!
І іншыя кудлатыя сатыры,
Ператварылі што пазію ў бардэль!
Гартныя, я ў роспачы куваю.
Як мне жыццё нанова распачаць?
Бо доля ўжо жаночая такая...
Хачу развод я з Лысагорскім ўзяць!

Эпілог
Забыты край...
З адзінаю надзеяй
Як Зульфія на Блізкі Ўсход гляджу:
Ці то паб'юць арабы там яўрэяў,
Ці тыя ім пад хвост загнуць вазжы?..

Пра гэта ж пафасна гаворыцца ў «апакрыфічнай» шостае частцы «Сказа пра Лысую гару», якая ананімна распаўсюджвалася асобна ад «кананічнага» тэкста. Так, змест паэмы выдання 1988 года склаў толькі чатыры часткі з заключным раздзелам «Замест эпілога.» Пра гэта сведчыць сам аўтар, які сцвярджае, што пасля рассылкі ў красавіку 1971 года паэма «складалася толькі з пяці раздзелаў (пяты — «Замест эпілога».) Лічба шэсць падкрэслівае, што яшчэ адзін ананім далучаецца да велічнай справы, працягваючы тэкст паэмы новай часткай, якую пазначае лічбай 6.

Сказ пра Лысую гару

Частка шостая
Цяслар не сядзе век за кросны,
Жня не стане кавалём,
А вось бывае, што зайздроснік
Ў пазты прэцця напралом.
І хоць ён рытмікі не чуе,
І мовы роднай — ані ў зуб,
Радкі шурпатыя шрайбуе
І ўзводзіць нехлямяжы зруб.
Не прыжывецца ў доме муза?
Не будзе твор чытаць народ?
Начхачь на ўсё! Праз колькі год
У члены творчага саюза
Пралезе гэты вершплёт
І зойме важную пасаду,
І класікам даваць параду,
Як не пісаць і як пісаць:
Спярыша тактоўна, незласліва:
«Аднак...» «Падчас...» «І лепш магло б...»
Каб тогаю добразычліўца
Прыкрыць бычыны цвёрды лоб.
Затым смялей: «Няўдала». «Слаба».
Усіх — пад нож, усіх — з пляча...
Я ведаў гэткага нахаба —
«Паэта» К.ышку-смаркача.
Вучыў пісаць ён верш і байку,
Аповесць, п'есу і раман...
І ўцёк, разбіўшы балалайку,
Пад скамарошны балаган.
З Парнаса кубарам скаціўся
Язо сябрук — С..альцоў Міхась,
Ён здонжуаніўся і спіўся
Ды мордай пляснуўся ў гразь.
Былі ж аבודы ўжо ў абойме,
Былі, як кажуць, на кані.
І ўслед за імі лезлі плоймай
Бяздарныя Канэ-Шаўні.

Мне з Лысае гары, паверце,
Усё да кропелькі відно:
Хто, як ракета прэ ў бяссмерце,
Хто ціха коціцца на дно.
Таму! Бо змог у час прыкмеціць —
На тое ж я і ёсць вядзьмак —
Што ў вершыках Прыходзькі Пеці
Як вішні спеюць — дробны мак.
Што Звонак не адзеў валёнак,
Бо ён і ў семдзсят — арлан,
Паціху спакушае жонка
Тых лысагорскіх пасялян.
Якія д'яблу прадаліся —
Начамі ловаць славы цень,
Забывшы, як рыпцяць масніцы
Туды, дзе жончына пасцель.
Падгледзеў, як Алесь Бачыла
Нёс на Парнас сваё тачыла.
І я падумаў: «Вось дык хват...»
Напэўна ж будзе лаўрэат...»
Але прайшла зіма і лета,
І дзесяць лет і многа зім,
Не стаў Бачыла А. паэтам,
Змарнеў зусім.
Яму на пяткі наступае
Спрытняга Лукша Валянцін,
Лібрэтта сумныя стругае
Без Алтухова ўжо, адзін.
На «К» усе бяздарныя у «ЛІМе»:
Капусцін. Каршуноў, Шымук
І Федасенка-борсук,
Ды Жычка творами пустымі
Частуе чытачоў, а з імі
Хаўтурыць заадно Ул. Крук.

Расце лік паэтычных брацій...
Здаўна так павялося ў нас:
Не толькі жонку — сына, зяця
Цягнуць прывыклі на Парнас.
Альянс Лужанін плюс Пляфмбаум,
Ступіўшы крок, размяк і змоўк.
Літаратуру ж не пазбавіў
Ад шлюбаві-трукаў іх урок.
Вяселлі вольныя па-польску
Варганіць Арцік Зэйдаль-Вольскі,
А там, глядзіш: праз пару год —
Па-італьянскаму развод.
Натхненне — Галі Вернасевіч,
Яўсеевай, — жывы прыплод,
А сам тлусцее і расце ён
Углыб і ўшыркі спакаваля,
Для ўсіх хапае траў мурожных
У беларускай старане...
Вунь на літфондаўскую пожныю
Бязрокін выпусціў Канэ:
«Грызі травіцу, кабыліца,
Няхай ласніцца з тлушчу пойсць.
Твая задача — жарабіцца,
А везці воз — Іваны ёсць».
Панізнік, як той нішчы, свішча,
Струменіць юшка-каламуць,
Чакае: духу дасць Янішчыц,
А той самой няма чым дзьмуць.
Калісь не толькі на паперу —
І ў вочы сёкануць магла,
Пакуль т...му афіцэру
На ўторы ключ не аддала.
Да сціпных слава век не прыйдзе
На сырамятным паваду
Пальчэўскі цягне Цулуکیدзе
У цэх дзіцячы піць бурду.
Хто маладым паспакувае?
І Брыля-Янкава рука
У супер-гені ўздыме
Як зяця, так і сваека.
Ніхто тут слова не прамовіць,
Бо з плана выляціць ураз, —
Сынкі-бамбізу Марціновіч
Штурхае моўчкі на Парнас.
І Асіпенка, поп-растрыга,
З амвона песеньку пняе,
Каб байструку — Алесю Крыгу
Даць лаўры, — мо і не прап'е.
А Венька Рудаў хоць з прахвостаў,
Пад старасць трапіў у канфуз,
Здурнела баба: «Жонкай прастай
Быць не хачу — цягні ў Саюз!»
Стаў на калені перад Люсяй
Алёша — дабрасельскі дзед:
«Я не стары яшчэ, бабуся,
Дазволь, я на цябе ўзбяруся,
Мо ў нас народзіцца паэт...»
Кляне біблейскага Анана
Ул. Караткевіч так і сяка:
Нашадакаў мець бы непагана,
Ды семя выліў у кулак.
Вядома ж, як радні багата,
Пажар не страшны жабракам.
Збудуюць талакою хату,
Збяруць на кніжку па радку,
І сумны будзень стане святам...
Дзе пазуляка — там райоў
Я. Семяжонаў — швагер Танка,
Пляменнік Танка — І. Скурко.
І не зайдзішчу я патомкам, —
Якім жа стане іх Парнас,
Калі пладзіць сабе падобных
Пачнуць Тармола, Чэрня, Клаз?
Тады ўся бездар развінецца,
Гайнэй у вечнасць сігане,
Засее нашу ніву смеццем —
Ніхто і цяблінкі не сажне.
Дарэчы, ўспомніў я Тармолу.
Вось дзе паэт — не бачыў свет:
Ні мадрагалу, на крамолу
Не можа выседзець як след.
Калі Бураўкін прэцця ў моду,
Сяброў адсунуўшы плячом,
Глевіч смокча верш народны,
А Жычка — трактарную оду
Варганіць гаечным ключом,
Грачанікаў блізнятка множыць,
Вярцінскі цень гне на пляцень, —
Тармола й гэтага не можа,
Гудзе, як сонны авадзень.
А пыхі! Ён трыбуну мае —
Блакітна-шэранькі экран,
І толькі сам сябе ўсхваляе,
Грымціць, як швецкі барабан...

Іван Штэйнер,
доктар філалагічных навук

Літаратура — як духоўны дар

Калі я прыгледзеўся да аўтарскага складу калектыўнага зборніка «Вешчуну ідуць на Беларусь» («Кнігарня пісьменніка», «Кнігазбор», 2017) двух апошніх выпускаў Школы маладога пісьменніка, якая працуе пры Саюзе беларускіх пісьменнікаў, то налічыў ажно 25 дзяўчат і 7 хлопцаў...

Найчасцей сённяшнія маладыя літаратары пішуць пра свой унутраны свет, пра ўласныя вычыванні свайго жыццёвага атачэння, а таксама на актуальныя грамадскія тэмы, зрэдку пра каханне. Адчуваецца, што глабалізацыя свету і яе асноўныя лакаматыў, — прагматызм ва ўсіх сферах чалавечай дзейнасці, — гэта найбольш часты складнік іх сюжэтаў і ўвогуле праявіўся, па-мастацку яшчэ далёка недасканалых, тэкстаў.

Пры чытанні калектыўнага зборніка «Вешчуну ідуць на Беларусь» у мяне склалася ўражанне, што бальшыня аўтараў альбо не чытала, альбо даўно не перачытвала лепшыя апавяданні нашых выдатных пісьменнікаў, аналізуючы і супастаўляючы іх творы ў працэсе закладкі асноў уласнай літаратурнай кухні. А гэта ж класічны фундамент, на якім малады беларускі праявіў павінен выбудоўваць і намольваць асабісты храм для свайго жыццёва-грэшнага спавядання.

Вядома, сёння адукаваныя людзі засвоілі азы літаратурнай працы (як від, як жанр, як тэкст, у рэшце рэшт), навучыліся (і пры жаданні могуць удакаляцца) прыстойна пісаць і, карыстаючыся навішымі тэхналогіямі ды тэхнічным прасоўваннем напісанага і выдадзенага, могуць увасобіць (і ў асобных выпадках даволі паспяхова) сваё імя ў сучасным літаратурным працэсе. Гэта неаспрэчна, бо відавочна. Але каб ствараць літаратуру як МАСТАЦТВА, прабацьце, тут ужо трэба мець талент. Адны кажуць, што ён ад Бога (прыроды і родавага наследвання), іншыя — што ад вялікага пожаду і катаржнай працы... Уласна ўспрымаю гэта складнікамі аднаго цэлага.

Цяперашні час страчвае ўнармаваныя формы жыцця — дэмакратыя і глабалізацыя спараджаюць стыхію грамадскіх дзей, учынкаў, вычыванняў, разбіваюць гармонію людской сусветнай уладкаванасці і змушаюць асобнага чалавека пераадоўваць узніклыя перашкоды дзеля захавання яго ўласнай унутранай упарадкаванасці. Адсюль — бяспорменнасць, нелінейнасць пісьма, страта пэўнасці і напоўненасці сюжэтай асновы твораў. І — пошук ды ўратаванне свайго індывідуальнага чалавечага я-свету ў дыфузійным і хутказменным людскім сусвецце... Уласны стыль — аснова мастацкай творчасці. Няма яго — няма ні пісьменніка, ні твора. Ёсць — літаратар і тэкст.

Нельга сказаць, што сярод аўтараў згаданага зборніка адсутнічаюць здольныя і адораныя талентам людзі. Яны ёсць, і ўжо прадбачваецца іх магчымае праяўленне напоўніцу ў недалёкім часе. Аднак называць і ўсхваляваць канкрэтныя імёны пакуль паасцерагуся (намёкі мной зроблены). Неўзабаве яны самі выявляцца і скажуцца. З новымі творамі і ўласнымі кніжкамі гэтых аўтараў чытачы не прамінуць сустрэцца.

Якія ж агульныя тэндэнцыі (станоўчага і адмоўнага характару) можна вызначыць у творчасці маладых аўтараў?

Пры ўважлівым чытанні адчуваецца, што ў большасці твораў бракуе сямейнага (хатняга) цяпла. Недастаткова акцэнтаваныя ў асобных аўтараў грамадскія і грамадзянскія аспекты сучаснага беларускага жыцця. Наўпрост кажучы, адсутнічае *задышлівае дыханне* Беларусі, яе нацыянальнага і грамадскага праявы. Слабыя, без цэнтрабежнай (узаемапрыцягальнай) сілы, унутраныя дыялогі герояў (і, як вынік, узаемаадносін аўтара і герояў). Хацелася б верыць, што жыццёвай гармоніі можна дасягнуць і пры рознаветкарым успрыняцці свету... Тут

Зборнік «Вешчуну ідуць на Беларусь»

жа часцей за ўсё пераважае маналог, калі чалавек-герой і чалавек-творца роўнааддалены для паразумення і ставяць сябе ды свае ўнутраныя светапогляды па-над агульнай праблемай чалавечага жыцця. Падчас натуральнага спрабуюць збегчы ад цяжкасцяў рэальнага светаўладкавання ў свае змрэнныя метафарычныя «хованкі» (казкі, фэнтэзі, гістарычныя фантазіі і падсвядомасныя прадчуванні ды псеўдафіласофскія алюзіі магчымага). Гэта вельмі просты і даступны метад, але ён не вырашае задачу і сутнасць сапраўднага мастацтва і літаратуры... Матывы экзистэнцыі ў аповедах таксама маюць адценні прыватнага характару, хоць смерць лунае ў тэкстах і падтэкстах ці не кожнага твора зборніка.

Выклікаў цікавасць апавед, назовам якога азагалоўлены ўвесь зборнік літаратараў-дэбютантаў («Вешчуну ідуць на Беларусь»). Дваццацісямгадовае **Марыя Маляўка**, евангельская хрысціянка, амаатарка дзікага агратурызму і адна з найбольш таленавітых у гэтым выданні,

«лічыць, што пісьменнік мае *дзівосны дар: называць тое, што не мае імёнаў*». Сюжэт твора такі: у забытую палескую вёску, дзе людзі жывуць як могуць, а не як хочучы, напярэдадні Калядаў прыходзіць «тры Вешчуны з Усходу»... Пасля сустрэчы з імі як бы нічога лепшага ў жыцці вясцоўцаў не адбываецца, апроч таго, што іх абяцаюць далучыць да сеткі інтэрнэту, ды хлопец, які загруз з машынай, на якой вазіў дапамогу дзецям Данбаса, пасля таго, як людзі дапамаглі яе вызваліць са снежных сумэтаў, прапаноўвае ім падарожжа на свята ў бліжэйшы горад...

«— Слухайце, паедзем сёння ў горад, у царкву. Вы вырачылі мяне, а я вам зраблю туюсці прыемнае. Пабудзем на свята сярод людзей<...>

— *Здаецца штосьці зрушылася з месца, — сказала сястры Надзейка.*

— *Ага, зрушылася. Мы.»*

Апошні абзац тут, вядома, выразны і важны. І ўсё ж не зусім зразумела, што канкрэтна даводзіць спадарыня Маляўка ідэю свайго твора: ці то, трываючы і не губляючы веры, чакаць прыходу «вешчуноў» з добрай весткай, ці то самім, змагаючыся і ствараючы, набліжаць жада-

шай за Вераніку, якую выраतोўвае метафарычная адстароненасць. Рэдкія мужчыны ў зборніку (**А. Севярын** і **Павел Слізевіч**) пішуць замалёўкі на адцягнута-змысленыя тэмы дзяцінства. У рускамоўнага **Рамана Стэфаненкі** тэкст больш сур'езны, але таксама недалёкі ад газетнага жанру (прачытую аўтара: *полёт ради полёта, полёт как искусство — целесообразный полёт без цели*). Эскізнымі накідамі (апавядальнымі эпізодамі) можна назваць кароткія тэксты рускамоўных дзяўчат **Валерыі Тамковіч** і **Алены Цімашэўскай**. З цікавасцю і недаўменнем я прачытаў у апаведзе «Взрослая жизнь» (апошнім са згаданых) такі заключны пасаж: *«Вот она, взрослая жизнь — работать и думать о деньгах. Вот она, взрослая жизнь — плавать в едких облаках по желанному дорогам и, задыхаясь от проблем, терять счастье, расплёскивая доброту»*. Неяк не надта пераканавача і нават па-бээрэсмаўску прымітыўна, тым больш, што гэта словы ад аўтара. **Вольга Чарнова** таксама *«трохі піша апавяданні»*, аднак, заўважу, што яе апавед «Гэты шалёны» пра рэжысуру (тэатральную і

аўтара. Адчуваецца, што спадапрыні Марыне ёсць што сказаць чытачу. Будзем чакаць новых публікацый. У **Святланы Галузы** ў апаведзе «Яго забіла няпраўда» праяўляецца пажаданая спроба зазірнуць у будучыню. Аднак недахоп неабходнай для такой задумы эрудыцыі не дазваляе аўтару выйсці на глыбокія, ужо не кажучы пра глабальныя, праблемы сучаснай тэхналагічнай дзейнасці чалавека, тым больш данесці чытачу пэўныя, запатрабаваныя цяперашнім альбо будучым жыццём, высновы. Прыцягнула ўвагу псіхалагічная проза **Наталлі Голубевай**. А вось **Аліна Длатоўская** спрабуе сябе ў фэнтэзі. Трэба адзначыць яе добрую мову. Рускамоўная **Аліна Жылінская** закранае тэму дзевочых (падлеткавых) комплексаў. І ў цэлым яе апаведы чытальныя. А вось **Зараслава Камінская** ўжо публікавалася ў часопісе «Дзеяслоў» і нават была намінаваная на прэмію «Залаты апостраф». Яе апавяданне «Гульня слоў», напісанае ў жанры фэнтэзі, арыгінальнае як у стыльвым, так і ў сюжэтным выкананні. Можна сказаць, стала проза. Ды і тэма даволі сур'езная і суровая — працыраванне падзей 1937 года, калі ноччу з 29 на 30 кастрычніка энкаведыстамі былі масава расстраляныя беларускія пісьменнікі, на нашы сучасныя рэаліі... Апавед **Канстанціна Касяка** «Чырвоная зорка» напісаны для дзяцей школьнага ўзросту. Сюжэт яго зноў жа вяртае нас да злапомных 30-х гадоў сталінскіх рэпрэсій. Твор выбудаваны і выпісаны на прымальным узроўні, але, як мне падалося, яшчэ далёка не скончаны...

Тры кароткія рускамоўныя апавяданні **Дар'і Кулік** — небагаля заяўка на арыгінальнасць і самабытнасць, як у стылі пісьма, так і ў мысленні, сюжэтных хадах і мастацкай вобразнасці. **Ніна Лістога** прапанавала рамантычна-фантастагарычную малую прозу. Трэба прызнаць, чытальную, але пры гэтым усё ж лёгкаважную. Пакуль толькі на дзённікавы эскіз хапіла натхнення ў **Юліі Сямашка**. Чытальная псіхалагічная (рускамоўная) проза — пра чалавека і яго ўнутраныя вычыванні — у **Рымы Ушкевіч**. Дабротна выпісаны мужчынскі трыптых «Мальчыкі» таксама рускамоўнай **Веры Філенка**; у гэтым жа моўным шэрагу без асаблівай напругі чытаюцца дзіцячыя навелы **Аляксандры Хамянок** і, талкова зробленая сюжэтай, з добрай мовай і стыльвай агранкай, кароткая проза **Сяргея Шаматульскага**.

Фантастычна-філасофскі рускамоўны апавед **Дар'і Русецкай** «Семнаццаць секунд» мяне захапіў, не звачаючы на дваццацігадовы ўзрост аўтара...

Магчыма, хто часае ад мяне пэўнага рэзюмэ наконт таго, што калектыўны зборнік маладых аўтараў — гэта своеасаблівая лакмусавая паперка на прысутнасць у нашым літаратурным працэсе новых талентаў... Хіба я супраць? Няхай так і будзе.

Леанід Галубовіч

Каб ствараць літаратуру як МАСТАЦТВА, прабацьце, тут ужо трэба мець талент. Адны кажуць, што ён ад Бога (прыроды і родавага наследвання), іншыя — што ад вялікага пожаду і катаржнай працы...

ныя перамены. Гэта аддадзена на водкуп чытачам і іх выбару. І такі варыянт не ёсць горшым.

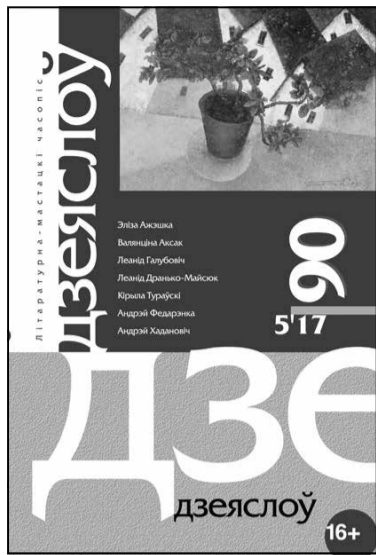
У **Крысціны Бандурнай** апаведы з глыбокай задумай, але з не заўсёды дарэштны спраўджаным ажыццяўленнем. Маладой аўтарцы яшчэ бракуе мастацкай саліднасці, хоць, трэба прызнаць, мова добрая, стыль роўны і тэксты чытальныя. Крысціна, дарэчы, ужо атрымлівала «Залаты Апостраф» ад «Дзеяслова». У **Надзеі Бароўкі** акрэслена спроба напісаць яркі мастацкі твор. На жаль, вынік пакуль не надта ўражлівы. Маладому літаратару **Аляксандру Дамброўскаму** пакуль што бракуе майстэрства і мастацкага вопыту. Ён чалавек удумны, афарыстычны, схільны да структурнай выбудовы тэксту.

У **Яны Еўдакімовіч** ёсць добрая аснова для працягу і развіцця мастацкай літаратурнай творчасці. У зборніку змешчаны толькі адзін яе кароткі апавед «Гранд батман», але і яго хапіла мне, каб напісаць такое «станоўчае заключэнне». Напрыканцы гэтага апаведа мяне ўразіў такі кароткі і просценькі абзац, якому я прыдаў найбольшае значэнне: *«Трынаццацігадоваму дзяўчу здавалася, што прыгажосць — гэта ўсё, чаго чакае ад яе свет»*. А мы перафразуюем — мастацкай красы і сілы. **Ганна Лявоненка** і **Вераніка Ляўчук** пішуць казачныя сюжэты, але пакуль яшчэ сентыментальныя і, можна сказаць, даволі кволяы ў мастацкім сэнсе, асабліва ў Ганны, на сем гадоў маладзей-

паўсядзённа-псіхалагічную) мае права на жыццё.

Гэта такі «безаглядны» і абсалютна суб'ектыўны тэкст пра апавяданні выпускнікоў Школы маладога пісьменніка 2014—2015 гадоў. Далей у гэкім жа стылі агледзім напісанае выпускнікамі 2015—2016 гадоў. Шчыра кажучы, тэксты першых і другіх мала чым адрозныя, маючы на ўвазе іх мастацкую якасць і ступень літаратурнага майстэрства. Зрэшты, пры карпатлівай працы гэта нажыўное. І ўсё-ткі параіў бы маладым аўтарам чытаць больш літаратурнай крытыкі, прычым сур'езнай, не цураючыся і класічнай (М. Гарэцкага, А. Адамовіча, Дэм. Бугаёва, М. Стральцова, А. Станюту, М. Тычыну, А. Сідарэвіча), бо сённяшняя крытыка падобная да надзённай адпрацоўкі (сяброўскай, гуртавой ці грантаўскай), таму больш уважана да постаці самога пісьменніка, чым да яго тэкстаў і творчасці ўвогуле.

Рускамоўны апавед «Красныя цветы» **Юлі Арцёмавай** даволі добра выпісаны, і яго можна аднесці да мастацкай прозы. Неблагія стыльвыя практыкаванні ў **Марыі Бадзей**, але не больш за тое. Бадай, лепшае з прачытанага ў зборніку — гэта два апавяданні **Івонкі Вярбы** (Марыны Булатоўскай) з Віцебску «Караблікі ў малацэ» і «Бедная Марыя». Добрая проза, амаль стала, ёсць сюжэт, вобразы, характары — а ўсё дзякуючы жыццёваму і творчаму вопыту

Нядаўна споўнілася і даволі гучна адзначалася пятнаццацігоддзе выдання часопіса «Дзеяслоў», што якраз супала з выхадам яго юбілейнага 90-га нумара.

• •
Ен атрымаўся глыбокім і разнастайным, як у мастацкім, так і ў жанравым дыдэйным плане. Не адступаючы ад класічна-традыцыйнай лініі, рэдакцыя не пакідае ўбаку маладых, нават пачынаючых адораных аўтараў і тых творцаў, якія займаюцца пошукамі і выпрабаваннем новых накірункаў у сваіх літаратурных памкненнях.

Адразу прыпынюся на завяршальнай частцы публікацыі рамана **Людмілы Рублеўскай** «Пантофля Мнемазіны», што перацякла з папярэдняга нумара і з'яўляецца як бы цэнтральнай сярод іншых тэкстаў часопіса. Я ўжо акцэнтаваў увагу аўтара на тым, што гэты твор перанасычаны другаснай фактурай, што прыводзіць да нечаканай зацененасці некаторых калізій і заблытанасці сюжэтных ліній рамана. Хоць прызнаюся, што, не зважаючы на гэта, тэкст трымае чытача ў пастаяннай інтрыгоўнай насцярожанасці і загадкавай цікаўнасці далейшых наступстваў. Фантазіі аўтара і архіўныя ды гістарычныя звесткі часам ідуць як паралельныя прамыя ў помным вершы А. Вярцінскага, сыходзячыся ўжо тады, калі не чакаеш гэтага. Вядома, у тым і палягае талент, каб падвесці магчымае да замысленай ідэйнай высновы. Амаль усе героі Л. Рублеўскай, ад доктара Корвуса да яго блізкіх паплекнікаў і нашчадкаў, маюць як бы сваіх двойнікоў, як лабараторных так і натуральна падстаўных — і гэта таксама спараджае падвойныя (падтэкставыя) алузіі. У лепазорыі (як у правобразе таталітарнай краіны), аказваецца, можа захоўвацца жывое і чыстае семя для будучага нацыянальна-пераўтварэння. Служэнне і сексоцтва — заплечныя ў адну канву, слугуюць не надта каб бурнай, але віраватай раманнай плыні. Тут інтэрнэт-адступленні з пабочнымі тлумачэннямі твора, і нават спасылкі на бальшавіцкую газету Узбекістана «Правда Востока», і пераказ легенды фалькларыста П. Шэйна з наступнай высновай аўтара: «*Легенду абавязкова трэба выкарыстаць. Магчыма, перанёсшы ў наш час. Вох, і намучаецца ў мяне Корвус... Я працерала вочы, натомленыя маніторам. І зноў у адной кампаніі — здрайца, кат і ахвяра... Мае звесткі пра Люцы-*

«Замнога зямнога»

яна Станіслававіча Корвуса былі адрывістымі, як у студэнта, што на лекцыях гуляў у танчкі. Зрабіць доктара прататыпам галоўнага героя мяне змусіў кароткі ўспамін беларускага паэта, які ў турме-«амерыканцы» ў 1952-м годзе апынуўся ў адной камеры з біёлагам Люцыянам Корвусам на мянушцы Канкістадор. Таго арыштавалі на справе ўрачоў-забойцаў... Прысуд — дзесяць гадоў лагераў. Ці выжыў — невядома»...

Агулам, чытач, калі ты сам-намбулай трапіш у павуціну раманнага сюжэту, то можаш апынуцца бязвіннай ахвярай аўтарскага доследу з мэтай прэпарацыі ўласнай самасвядомасці на наяўнасць беларускай годнасці і пасылаў да маральна-духоўнага ачышчэння. На мой погляд, менавіта ў гэтым і палягае асноўная вартасць і адносна літаратурная ўдача рамана «Пантофля Мнемазіны» Л. Рублеўскай.

Яшчэ адной даце — 500-годдзю беларускага кнігадруку — прысвечаная публікацыя казання **Кірылы Тураўскага** «Абралі жыццё самапершае» ў адмысловым перастварэнні **Алеса Разанава**. Можна сказаць, што аўтар нашага гістарычнага мінулага і яго сучасны суаўтар перасякліся і, «завочна» перамовіўшыся, паразумеліся. Чытаецца анталагічны твор на глыбокім унутраным роздзыху. Я памятаю, што А. Разанаў рабіў перастварэнні з К. Тураўскага яшчэ ў 1994 годзе, публікуючы ў часопісе «Крыніца» казанне «Слова ў нядзелю святога Фамы». Нам усім варта прыслухацца да гэтых мудрых духоўнікаў беларускага слова:

Здзівы наблізяцца да цябе й судакрацеца з табою глыбачыня, калі розумам і душою увойдзеш у тое, што кажэцца.

На першы погляд, нязмушаная, лёгкая чытэльная міні-прытча (нечым блізкая да стылю В. Быкава апошніх гадоў) **Уладзіміра Някляева**. Называецца

Не адступаючы ад класічна-традыцыйнай лініі, рэдакцыя не пакідае ўбаку маладых, нават пачынаючых адораных аўтараў і тых творцаў, якія займаюцца пошукамі і выпрабаваннем новых накірункаў у сваіх літаратурных памкненнях

«Што да чаго?..». Рэзюмэ: пакуль мы бясконца думаем-гадаем — што ж яно насамрэч такое, наша чалавечае жыццё? — яно раптам, у адно імгненне страчваецца, прычым не нашае, але з нашай віны і пэўным чынам з-за нашага гэтага думання... Глыбокая і ўражлівая рэч, якая патрабуе чытацкай развагі.

У звычайных ужо вершах **Андрэя Хадановіча** ўсё, як заўсёды, аптымістычна-сцёбна-іранічна, з літаратурнымі адсылкамі, рэфрэнамі, падтэкстамі і тонкімі намёкамі... Паэзія, можна сказаць, жывая і жвавая, чытаць яе не сумна, ды і сам

аўтар, па ўсім, не самотны, бо не адну, а ўжо вельмі шмат кніг мае... Уласна я люблю чытаць яго дзеля падвышэння жыццёвага тону, а яшчэ, каб не «ачарсцвець душою» на адной толькі «любаві да старонкі роднае»...

Адзін з двух тэкстаў у гэтым нумары, які я прачытаў даслоўна, роздумна і ўдзячна, і нават з пэўнай доляй зайздрасці, бо і сам мог (і павінен быў, а мо яшчэ і не пазна?), няхай сабе не так таленавіта, як **Сяргей Рублеўскі**, апісаць сваіх светла-чалавечных аднавяскоўцаў, якіх ужо няма на гэтым свеце. Мужчыны вёскі са сваімі адметнымі характарамі паўстаюць перад чытачом, як жывыя. Выдатную літаратурную памятку пра людзей роднай вёскі пакінуў беларускаму свету аўтар. Нездарма ж і назваў гэты збор аповедаў «І ўздыду нанова ярыноу»...

І ўсё мне здаецца, што аднавяскоўцы, як старажытныя воі, апранулі белья кашулі перад апошнім боем. «Няўжо апошнім, няўжо больш не будзе?» — пытаюцца яны ў мяне. «Не ведаю... — адказваю я. — Мне здаецца...» Сваёй маруднай, як сялянскі час, хадю яны ідуць, ідуць, ідуць няспына за плугамі, дзесяцігоддзе за дзесяцігоддзем праз неўзаранае поле... І праз усё мае жыццё.»

Верлібры **Валянціны Аксак** вольныя ад уціску яе ўнутранага свету, але зясціленыя і не свабодныя ад свету знешняга і крэўнага... Яе вершы *целяцца*, выжываючы менавіта на гэтым памежжы — аўтарскага Я і грамадзянскага Яна (альбо Майго і Нашага). Чыста жаночая паэзія з глыбокімі народнымі каранямі і даткліва-пачуццёвым душэўным інтэлектам.

пакідаю любоў у радках на паперы, покуль ранішні госць не бунтуе паўночную млоць.

«Вандроўка» — выдатнае апа-вяданне **Андрэя Федарэнкі**. Пра што ў аповедзе? Чалавек сучасны і чала-вечны... Свет жывых і свет мёртвых... Людзі (туташнія і тамашнія) на могілках у Берлі-

чам: *у чужым горадзе, на чужой мове нешта папрасіць, разлічыцца чужымі грашыма, і табе, які ні ў чым не бывала, з падзякай, з ветлівай усмешкай імгненна падаюць менавіта тое, што ты і хацеў, — акурат як некалі ў нашым вясковым магазіне падавалі мне «Яблучнэ міцнэ».*

У часопісе друкуюцца восем неадназначных вершаў-прысвечэнняў **Леаніда Галубовіча**.

Завяршаецца публікацыя «Парыжскіх казак» **Адама Глобуса**, у якіх выбітны аўтар выводзіць сваіх герояў з шараговай будзённасці да фантастычнай і парадаксальнай незвычайнасці.

Анатоль Брусевіч прапануе чытачам нізку новых вершаў пад агульнай назвай «Новы паэт». Эмацыяна высокая танальнасць вершаў А. Брусевіча мае небяспечную магчымасць абрынуцца ў безнадзейна-песімістычную прорву адчаю... хоць, зазначым, сутнасць жыцця і смерці для самога паэта застаюцца цвяроза-ўсвядомленымі і непагрэшна-нязменнымі. Асобныя вершы напісаны на высокім паэтычным майстэрстве.

Дзе ты, светлы, найўны хлопчык, Той, што верыў: зменіцца свет?! У лютэрку іншыя вочы, А ад веры прастыў і след. Бедны хлопчык, ты спіш, спавіты сном атрутным, часу смугой. Пасля ваіш са светам бітвы Свет застаўся самім сабой.

Паэтычны дэбют **Ганны Шапель** з Маладзечна, студэнткі Лінгвістычнага ўніверсітэта сталіцы, даволі самавіты і адметны. Творчы патэнцыял і паэтычная перспектыва ў яе несумненна ёсць. Галоўнае, не паўтарыць мажлівы лёс аднаго з герояў яе верша:

марыў быць мегалісьменнікам. стаў мікраблогерам. памёр наначалавекам.

Нядаўна адзначыў 60-гадовы юбілей вядомы паэт **Леанід Дранько-Майсюк**. Віншуючы творцу, часопіс прапануе чытачам яго драматычную паэму «Полацкі вір» (напісаную паводле п'есы Аляксея Дударова «Палачанка»). Расповед вядзецца пра князеў наўгародскага Уладзіміра і полацкага Рагвалода ды яго дачку Рагнеду... Паэма чытэльная, не зважаючы на аб'ём, і, як мне падаецца, сцэнічная.

Друкуецца на вела «Яны» польскай пісьменніцы **Элізы Ажэшка**, якая нарадзілася і памерла на Гарадзеншчыне, у перакладзе **Анатолія Бутэвіча**. У творы распавядаецца пра жыццё і грамадзянскія павод-

зіны шляхты і просталюдзінаў у час паўстання пад кіраўніцтвам Кастуса Каліноўскага (1863).

Друкуюцца вельмі цёплыя, шчырыя і чалавечныя ўспаміны да 70-годдзя **Міхася Шавыркiна** (1947-2016) — філалага, рэдактара, літаратара і грамадскага дзеяча, згадкі пра якога напісалі А. Бельскі, А. Гібок-Гібоўскі, В. Жыбуль, М. Скобла, А. Ігнацюк, В. Міцкевіч і яго дачка М. Шавыркiна.

Вельмі эмацыяны, але і пранікліва-шчыры артыкул **Януса Мальца** «Кароль смеху, або Сказ Гілевіча нашчадкам» — пра адкрыццё ананімнага аўтара «Сказа пра Лысую гару». Усё доказна, фактурна, хоць месцамі і занадта пафасна. Да ўсяго неяк няёмка было заўважаць на працягу даволі аб'ёмнага тэкста аніводнай згадкі пра Міколу Аўрамчыка, як аднаго з падручных суаўтараў сказа (некалькі строф-радкоў, перадача інфармацыі пра жыццё на лецішчы Гілевічу, перадрук, раўспасуд — па тым-та часе!). Мне здаецца, не ўпамінаць імя Міколы Якаўлевіча, разважаючы пра гэты твор, як найменшае, не з'яўляецца. І, шчыра кажучы, як на мае глудзы, то няхай бы гэты сказ і дагэтуль прывабляў нас сваёй аўтарскай ананімнасцю, якую б мы разгадалі і разам з тым не давалі б згаснуць гэтаму гумарыстычнаму і выкрывальнаму твору савецкай эпохі... Дарэчы, у мяне захоўваецца падараваны М. Аўрамчыкам «Сказ пра Лысую гару» ў самаробным пераплёце з такім надпісам: «*Дарагому Леаніду Галубовічу — з гарачай прыхільнасцю да яго паэзіі і з удзячнасцю за тое, што ён утравіў мяне калісьці ў заманлівую афёру.* (Подпіс) 23.X.2002, Адзін з аўтараў.»

Друкуецца ў 90-ым «Дзеяслове» літаратурная спадчына **Алеса Наўроцкага** пад назвай «Слова пра слова». Тэксты падрыхтаваў і зрабіў да іх адмысловыя каментары паэт і літаратуразнаўца В. Жыбуль. **Анатоль Трафімчык** прапануе новае прачытанне «Мастацкага свету першай кнігі Якуба Коласа «Песні жалыбы». Вядомы выдавец і паэт **Кастусь Цвірка** працягвае публікацыю новых раздзелаў сваёй будучай кніжкі «Човен майго часу» (пра жыццё, лёс і творчасць калег і таварышаў па літаратурным цэху). Гэтым разам вы можаце пазнаёміцца з яго эсэ пра Уладзіміра Караткевіча і Сцяпана Гаўрусёва. Крытык і літаратуразнаўца **Наталля Якавенка** разважае пра творчасць беларускіх паэтаў у міжваенны час — анталогію «Бліскавіцы». Рубрыка **«Дзеяпіс»** з кароткімі анатацыямі новых кніг завяршае важкі змест чарговага нумара часопіса.

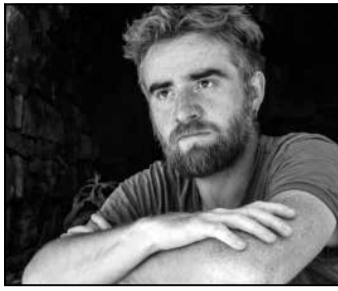
ЛеГал

Будзьма з «Дзеясловам»!

Падпісацца на часопіс «Дзеяслоў» можна ў любым паштовым аддзяленні Беларусі і спраўна атрымаць яго шэсць разоў у год. Індэкс для індывідуальных падпісчыкаў — 74813, Для ведамаснай падпіскі — 748132. Будзьма разам!

Прэмія Медычы

Італьянскі пісьменнік Паола Каньеці стаў пераможцам прэстыжнай літаратурнай Прэміі Медычы («Prix Médicis-2017») за раман «Le Otto Montagne» («Восем гор»).

Летам за гэты раманам ён таксама атрымаў літаратурную прэмію «Strega». Аўтар так распавядае пра свой твор: «Можна сказаць, што я пачаў пісаць гэтую гісторыю, калі быў дзіцем, таму што гэтая гісторыя належыць мне настолькі, наколькі я належу ўласным успамінам. Калі мяне пытаюць, пра што гэтая кніга, я заўсёды адказваю: пра двух сяброў і гора. Так, яна менавіта пра гэта».

Правы на раман Паола Каньеці былі набыты выдавецтвамі ў 33 краінах, а ў Італіі прадалі больш за 100 тысяч асобнікаў кнігі. У Расіі выхад рамана «Восем гор» чакаецца ў выдавецтве «Corpus» у наступным годзе. Хацелася б, безумоўна, пачытаць яго і па-беларуску...

Лаўрэатамі Прэміі Медычы ў розны час станавіліся вядомыя пісьменнікі Мілан Кундэра, Умберта Эка, Пол Остэр, Архан Памук і Людміла Уліцкая.

Нейштадтская літаратурная прэмія

Лаўрэатам Нейштадтскай міжнароднай літаратурнай прэміі, як першым паведамліў «The Norman Transcript», стала амерыканская пісьменніца гаіцянскага паходжання Эдвідж Данціка.

На прыёме ў Масацкім музеі Фрэда Джонса-малодшага Універсітэта Аклахомы Кэці Нейштадт, чья сям'я ў партнёрстве з выданнем «World Literature Today» пачала прысуджаць прэмію ў 1970-х гадах, абвясцілі пераможцу прэміі 2018 года і ўручылі прыз — 50 тысяч даляраў ЗША.

Гаіцянская пісьменніца Эдвідж Данціка, якая дэбютавала з аўтабіяграфічным раманам «Подых, зрок, памяць» у 1994 годзе (ён атрымаў у тым жа годзе прэмію за раман карыб-

скага пісьменніка, а ў 1996 годзе Прэмію ГРАНТА), найбольш вядомая сваім раманам 2004 года «The Dewmaker».

Нейштадтскай прэміяй яе ўганаравала журы з 8-мі пісьменнікаў, у склад якога сёлета ўвайшлі аўтар з Расіі Аліса Ганіева, амерыканскі аўтар Майкл

Джэксан, баснійска-шведскі пісьменнік Аднан Махмутавіч, пісьменнік, паэт і сацыялінгвіст Дзіпіка Мукерджы, пісьменніца Ачы Обежас, самалійскі пісьменнік Ладан Асман, паэт і прафесар Саша Пімэнтал, брытанскі пісьменнік Зія Хайдэр Рахман ды эфіёпскі паэт Махта Шыферау.

Прысуджэнне прэміі адбылося ў межах правядзення Нейштадтскага штогадовага літаратурнага фестываля, які праходзіў з 8 па 10 лістапада. Асноўная ўвага — чытанне твораў і падпісанне аўтарам кніг — на фестывалі сёлета надавалася паэту Мэрылін Нэльсан, лаўрэату Прэміі Нейштадт 2017 года за ўклад у развіццё дзіцячай літаратуры.

Узнагароды Нейштадта прысуджаюцца раз у два гады. На вышэй згаданым фестывалі ў наступным годзе аўтарам-хэдлайнерам будзе Эдвідж Данціка.

Члены журы прэміі Аляксея Рыбнікаў, Зоя Багуслаўская, Алена Пастэрнак

Прэмія «Парабала»

У Маскве ў Цэнтральным Доме літаратараў адбылася чарговая, ужо чацвёртая па ліку, цырымонія ўручэння Прэміі «Парабала» ад незалежнага Фонда імя Андрэя Вазнясенскага.

На гэты раз Асноўную прэмію атрымалі паэты Марыя Ватуціна і Уладзімір Казлоў, а таксама кінарэжысёр Барыс Хлебнікаў. Моладзевай прэміяй былі адзначаны піяніст Філіп Капачэўскі і акцёр Іван Янкоўскі (унук Алега Янкоўскага).

Марыю Ватуціну прадстаўляў член журы паэт Юры Кубланоўскі. Ён сказаў: «Калі я ў 90-х гадах вярнуўся з эміграцыі ў Расію і сустрэўся з Ігарам Волгіным, з літаратурнай студыі якога з'явілася цэлая плеяда паэтаў (Аляксей Цвяткоў, Сяргей Гандлеўскі, Бахыт Кенжэў), я спытаў у яго, хто, які новы паэт цяпер здаецца яму цікавым. І ён назваў Марыю Ватуціну. У яе тады выйшла першая кніга вершаў, дзе былі такія пранізлівыя радкі: «И печи варварские топятся, / Где наши книги будут кечь». З таго часу я сачу за Марыяй Ватуцінай. Яна, як і Андрэй Вазнясенскі, жвава адгукаецца

на падзеі жыцця, піша пра тое, што хвалюе яе і ўсіх нас: «На Руси любой поэт — спаситель. / Через них и будем прощены».

Уладзіміра Казлова прадставіла член журы, дырэктар Дома-музея Барыса Пастэрнака ў Перадзелкіне Алена Пастэрнак. Яна сказала, што ў Казлова ў кожным тэксце ёсць мастацкія «знаходкі» і яркія «дэталі», свой «гукавы лад мовы, свая ўласная мелодыка, інтанацыя».

З іншымі лаўрэатамі знаёмлі члены журы акторка Ала Дзямідава, кампазітар Аляксей Рыбнікаў, старшыня Фонда, удава і муза Андрэя Вазнясенскага пісьменніца Зоя Багуслаўская. На цырымоніі прысутнічалі паэты Ігар Шклярэўскі, Сяргей Аліханаў, Яўген Бунімовіч, Сяргей Зянкевіч, а таксама ранейшыя лаўрэаты «Парабалы» Кацярына Мячэціна і Іраклій Квірыкадзэ.

Старшыня апякунчай рады Фонда імя Андрэя Вазнясенскага Леанід Багуслаўскі распавёў аб яго рабоце і аб планах на наступны год: «У гэтым годзе на Вялікай Ардынцы быў створаны Культурны цэнтр імя Андрэя Вазнясенскага, а ў наступным годзе, да 85-годдзя з дня нараджэння паэта, адбудзецца афіцыйнае адкрыццё гэтага цэнтра. Там будуць праходзіць літаратурныя вечарыны і важныя культурныя мерапрыемствы».

Мемарыяльная шылда Андрэю Беламу

Урачыстая цырымонія адкрыцця мемарыяльнай шылды Андрэю Беламу на доме № 36 па вуліцы Свярдлова ў горадзе Лебядзянь Ліпецкай вобласці, дзе ў 1932 годзе жыў вядомы рускі паэт і празаік, адбылася 17 лістапада.

У гэты ж дзень у мясцовым краязнаўчым музеі прайшла сустрэча з удзелам прадстаўнікоў улады і грамадскасці, прысвечаная гэтай падзеі.

«Адкрыццё мемарыяльнай шылды запланавана ў рамках праекта «Андрэй Белы і Леб-

дзянь», які закліканы дапамагчы захаванню і аднаўленню дома, які мае гістарычнае і культурнае значэнне, а таксама ўшанаваць памяць знаходжання ў горадзе вядомага пісьменніка і прыцягнуць увагу грамадскасці да гісторыі краю», — гаворыцца ў паведамленні прэс-службы мясцовай адміністрацыі.

Праект «Андрэй Белы і Лебядзянь» рэалізуе муніцыпальны фонд культуры, які атрымаў

падтрымку Фонда прэзідэнцкіх грантаў у намінацыі «Захаванне гістарычнай памяці». На сродкі гранта арганізатары праекта правядуць цыкл сустрэч-лекцый з моладдзю, канферэнцыю з удзелам прадстаўнікоў ВНУ і музеяў. Акрамя таго, адбудзецца адкрыццё тэматычнай выставы. Праект праводзіцца сумесна з Лебядзянскім краязнаўчым музеем, філіялам дзяржаўнага музея А. С. Пушкіна «Мемарыяльная кватэра Андрэя Белага» ў Маскве і дзяржаўнай дырэкцыяй па ахове культурнай спадчыны Ліпецкай вобласці.

«Літаратура, народная творчасць, архітэктура, звычаі — важная частка мінулага і сучаснасці любога народа. Займаючыся захаваннем культурнай спадчыны, мы вучымся глыбей разумець гісторыю Ліпецкай вобласці, біяграфіі выбітных людзей, якія жылі на яе тэрыторыі», — адзначыў кіраўнік рэгіёну Алег Каралёў.

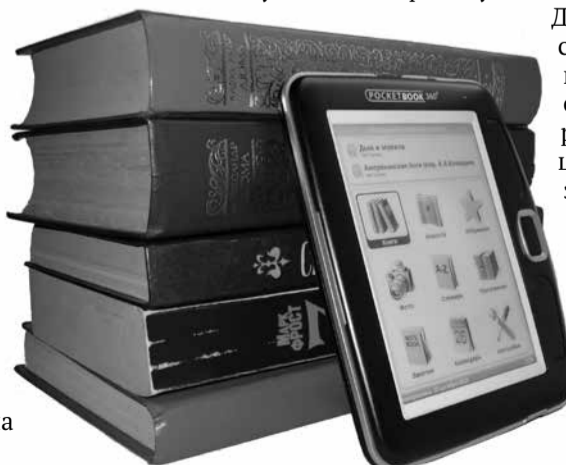
Новы фармат электронных кніг

Буйнейшы ў Расіі прадавец электронных кніг «Литрес» мае намер прапанаваць на рынак новы кніжны фармат — fb3.

У мінулым годзе распрацоўшчык fb2 і тэхнічны дырэктар «Литреса» Дзмітрый Грыбаў у адным з інтэрв'ю патлумачыў неабходнасць з'яўлення на рынку

новага фармату магчымасцю максімальна ахапіць спажывоўцоў электронных кніг. На яго думку, фармат fb2, хоць і застаецца самым папулярным у Расіі, тэхналагічна састарэлы.

У кампаніі тлумачаць гэта тым, што fb3 не толькі забяспечыць «новыя патрэбы рынку ў якасных электронных кнігах», але і дазволіць выдаваць кнігі са складанай вёрсткай, вялікай колькасцю табліц і ілюстрацый. У 2017 годзе ў новую тэхналогію плануецца інвеставаць каля мільёна даляраў.

Даччыная кампанія «Литреса», якая займаецца распрацоўкай фармату, зоймецца стварэннем інфраструктуры, якая дазваляе выдаўцам «убудоўваць» выпуск электроннай версіі ў працэс вытворчасці друкаванай кнігі, захоўваючы пры гэтым першапачатковую вёрстку незалежна ад прылады. Такім чынам, распрацоўшчыкі плануецца скараціць тэрміны з'яўлення электроннай версіі кніг у продажы.